

Explaining of the Theoretical Model of Philosophical Counseling in Education based on Wisdom and Socratic Dialogue

Seyyed Hesam Hosseini¹ | Akbar Rahnama² | Mahdi Sobhaninejad³

1. PhD Candidate of Philosophy of Education, University of Shahed, Tehran, Iran. E-mail: s.hesam_h@yahoo.com

2. Corresponding Author, Associate Professor of Philosophy of Education Department, University of Shahed, Tehran, Iran. E-mail: rahnama@shahed.ac.ir

3. Associate Professor of Educational Philosophy, University of Shahed, Tehran, Iran. E-mail: sobhaninejad@shahed.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received 25 June 2022

Received in revised 1 August 2022

Accepted 3 August 2022

Published online 20 November 2022

Keywords:

ideal model, meiotic dialogue, philosophical counseling, Socratic wisdom, world view.

This research was done with the aim of explaining the theoretical model of philosophical counseling in education based on wisdom and Socratic dialogue. The type of research is applied in terms of purpose and qualitative in terms of approach, and to explain the purpose and obtain answers to the questions, the method of conceptual analysis and its interpretive type was used. In order to collect research data from the works of the first category and the researches carried out regarding the title of the research, including Plato's dialogues, theses, articles, works and writings and historical narratives related to the subject of the research was used. For this purpose, the available and appropriate samples from the sources related to the research subject were purposefully selected and a form was used to record the data, and the data obtained during the research were continuously analyzed and interpreted. According to the findings of the research, the authentic dimensions of human identity have been marginalized due to the prevalence of false identities caused by non-authentic worldviews, and a significant part of his worries and internal conflicts are related to these conflicts. Philosophical counseling approach is based on wisdom and Socratic dialogue, with the premise that these conflicts have internal roots, including ignorance and the superior power of persuasion of superficial worldviews, and they strive by relying on the fact that humans have an innate will for good, in an effort to overcome these conflicts with self-knowledge, and discovering the basic philosophy of life based on inner dialogue. Therefore, the ideal model arising from this approach is a three-stage process consisting of discovering false identities, challenging and questioning these identities and moving towards a new worldview.

Cite this article: Hosseini, Seyyed Hesam, Rahnama, Akbar, Sobhaninejad, Mahdi. (2022). Explaining of the Theoretical Model of Philosophical Counseling in Education based on Wisdom and Socratic Dialogue. *Journal of Philosophical Investigations*, 16 (40), 86-110. DOI: <http://doi: 10.22034/jpiut.2022.52473.3309>

© The Author(s).

Publisher: University of Tabriz.

DOI: <http://doi: 10.22034/jpiut.2022.52473.3309>

Extended Abstract

Introduction

We may have asked ourselves many times whether philosophy has a practical way to respond to the challenges and needs of today's life or it remains only in the field of theoretical knowledge and has no function in people's personal lives. Philosophy, which was excluded from the field of science with the development of logical positivism in the 19th century, and was accused of presenting a priori and untestable propositions, was considered as a discipline without an applied field. But at the end of the 20th century and in response to these needs, philosophy came to its senses and tried to adopt a practical approach. This turn is led by a philosophical movement that tries to recover the original meaning of philosophy and turn philosophy into a way of living and facing its challenges. In English-speaking countries, this movement is known as the practical application of philosophy. The practical application of philosophy is an international current that seeks to restore the relationship between philosophy and individual and social life and to create new spaces that introduce the practical dimension that is characteristic of ancient philosophy into the flow of life and promote it.

As a result of this new perception, new and bold initiatives emerged in individual and social dimensions, which are expanding both geographically and numerically. Examples of these suggestions are philosophical counseling, philosophical cafes, philosophical workshops, philosophy for children, philosophy for teachers. Philosophy in companies and organizations etc.

Therefore, in line with these new initiatives, philosophical counseling as a field that depicts this matter in its most objective form tried to present itself as a new paradigm in today's era to solve life's problems and accordingly One of the fields of philosophical counseling is the education system and school counselors. Considering that in Iran's educational system, there are serious deficiencies in both the number of counselors and the quality of counseling services, and the healing and protective spirit of philosophy has not been considered by school counselors, it is necessary to pay attention to new approaches in the field of counseling in schools. It is essential. As a result, it is necessary to pay attention to philosophical counseling as a new field and in the form of counseling.

Therefore, according to what was stated in the statement of the problem, the necessity and importance of philosophical counseling, the general goal of this research, is "explaining the theoretical model of philosophical counseling in education based on wisdom and Socratic dialogue" and achieving this goal requires answering, the following questions be:

1. What is the fundamental nature of philosophical counseling?
2. What are the nature and components of philosophical counseling based on wisdom and Socratic dialogue?
3. What are the steps and features of the general framework of the ideal model of philosophical counseling in education?

Methodology

Since the goal of the researcher is to develop practical knowledge in a specific field under the title of philosophical counseling, the type of this research is applied in terms of purpose and qualitative in terms of approach. In order to collect data and to explain the first and second questions, conceptual and interpretive analysis methods were used, and based on the data obtained from the first two questions, rational analysis was used to answer the third question.

Discussion

The purpose of this research is to provide a theoretical model and a practical framework for philosophical counseling in education, in order to provide a chain of proofs in the rationalist approach and the Socratic dialectical method. The basic assumption of this research is based on this basic assumption that the Socratic approach with its basic characteristics, goals and methods gives credit to the innovative path of philosophical counseling, which means that the methodical process derived from Socratic wisdom and dialogue, leads to the depth of self-awareness and it leads to a change in the worldview of the references.

Philosophical counseling, as a new approach in the field of practical philosophy, is based on the principle that there are aspects of human nature that are deeper than what psychology considers, and our mistakes concerns in life are due to our evaluation of reality and we ourselves lack clarity, breadth and depth. In this view, human nature consists of many layers of identity, which are spread from the initial surface layers to deeper layers, and the inner core of these layers forms the original identity of a person. Philosophical counseling is the process of discovering the client's authentic self in passing this superficial identity and reaching virtue. In this approach, the philosophical advisor does not need to have a comprehensive philosophical knowledge to guide the students, but it requires that the advisor himself has gone through these steps and so called the path. In philosophical counseling, the common opinion is that a significant part of the client's anxiety, worry, and internal conflicts are related to the basic concepts of the world and self, and the philosophical counselor is a guide that helps the process of discovering one's identity and true self.

Since Socrates considers the root of many existential challenges and problems to have a philosophical basis and is caused by the ignorance of the clients of his philosophy, the solution to free the clients from these challenges is to use wisdom in the philosophy of life and reveal the inner self with It is considered to be the intermediary of the guiding effort of the consultant. Philosophical counseling in this approach by supporting the client's increasing awareness of the client's consequences and belief system and current assumptions, and laying the groundwork for his greater existential coherence and integrity, to help him make better choices, take more responsibility, give authenticity to his life, and moving towards virtue helps.

Conclusion

Based on the findings of the research, it can be concluded: the original human perception of himself and the world, due to his unreliable and superficial philosophy and worldview, has been locked in a special world and has intensified over time. Investigating and investigating these superficial philosophies leads to the awareness that these superficial worldviews do not reflect the inner reality of a person and the root of many problems goes back to this. Challenging the superficial worldviews of the clients through dialogue derived from the Socratic tradition, helps the clients to understand the objective structure of their superficial self

and to deconstruct their incomplete and wrong worldviews with awareness. After this stage, with the understanding of his limitations, the client tries to reconstruct his original worldview in the light of creativity, transformation and movement in line with new experiences. As a result, the ideal model of philosophical counseling in this approach includes a three-stage process consisting of discovering the false identity (self-knowledge), challenging and questioning the false identity, and moving towards a new worldview by the clients themselves.

تبیین الگوی نظری مشاوره فلسفی در تعلیم و تربیت بر مبنای خردورزی و دیالوگ سقراطی

سید حسام حسینی^۱ | اکبر رهنما^۲ | مهدی سبحانی نژاد^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه شاهد، تهران، ایران. رایانامه: s.hesam_h@yahoo.com
۲. دانشیار گروه فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه شاهد، تهران، ایران. رایانامه: rahnama@shahed.ac.ir
۳. دانشیار گروه فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه شاهد، تهران، ایران. رایانامه: sobhaninejad@shahed.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

هدف: این پژوهش با هدف تبیین الگوی نظری مشاوره فلسفی در تعلیم و تربیت بر مبنای خردورزی و دیالوگ سقراطی صورت گرفت.

روش پژوهش: نوع پژوهش از حیث هدف، کاربردی و از لحاظ رویکرد، کیفی می‌باشد و جهت تبیین هدف و دستیابی به پاسخ سوالات از روش تحلیل مفهومی و از نوع تفسیری بهره گرفته شد. به منظور جمع‌آوری داده‌های پژوهش از آثار دسته اول و پژوهش‌های صورت گرفته در خصوص عنوان پژوهش، شامل دیالوگ‌های افلاطون، پایان‌نامه‌ها، مقالات، آثار و نوشته‌ها و روایت‌های تاریخی مرتبط با موضوع تحقیق استفاده گردید. بدین منظور نمونه‌های در دسترس و مناسب از منابع مرتبط با موضوع پژوهش به صورت هدفمند انتخاب و برای ثبت داده‌ها از فرم فیش برداری استفاده شد و داده‌های بدست آمده در طول تحقیق به صورت مستمر تحلیل و تفسیر گردید.

یافته‌ها: براساس یافته‌های پژوهش، ابعاد اصیل هویت انسانی به واسطه سلطه هویت‌های کاذب برخاسته از جهان‌بینی‌های غیر اصیل در حاشیه قرار گرفته و بخش قابل توجهی از نگرانی‌ها و تعارضات درونی وی با این تعارضات گره خورده است. و رویکرد مشاوره فلسفی بر مبنای خردورزی و دیالوگ سقراطی با این پیش فرض که این تعارضات دارای ریشه‌ای درونی شامل ناآگاهی و نیروی برتر اقناع جهان‌بینی‌های سطحی است و با تکیه بر این مهم که انسان اراده ذاتی به خیر دارد، در تلاش است تا با خودشناسی و کشف فلسفه خود بنیاد زندگی بر اساس دیالوگی درونی بر این تعارضات غلبه یابد.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که الگوی مطلوب برخاسته از این رویکرد فرایندی سه مرحله‌ای مشتمل بر کشف هویت‌های کاذب، به چالش کشیدن و زیر سؤال بردن این هویت‌ها و حرکت به سوی یک جهان‌بینی نوین است.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۲۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۵/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۱۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۸/۲۹

کلیدواژه‌ها:

الگوی مطلوب، خردورزی سقراطی، دیالوگ مایوتیک، جهان‌بینی مراجع، مشاوره فلسفی.

استناد: حسینی، سید حسام؛ رهنما، اکبر؛ سبحانی نژاد، مهدی. (۱۴۰۱). تبیین الگوی نظری مشاوره فلسفی در تعلیم و تربیت بر مبنای خردورزی و دیالوگ سقراطی.

پژوهش‌های فلسفی، ۱۶ (۴۰): ۸۶-۱۱۲. DOI: <http://doi: 10.22034/jpiut.2022.52473.3309>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

ما در عصر خاصی بسر می‌بریم سلطه مبانی نتولیرالیسم بر تمامی ابعاد حیات انسانی، تلقی مادی از امور و در حاشیه قرار گرفتن ابعاد معنوی زندگی، جنگ‌ها و تهدیدات نظامی، ظهور اپیدمی‌ها و بیماری‌ها و در نتیجه آن افزایش مرگ و میر و عمیق‌تر شدن شکاف طبقاتی و کاهش ارتباطات انسانی رنج فراوانی بر انسان معاصر وارد نموده، او افسرده و قهقرا است، و نیازمند تأمین وجود انسانی خویش و رهایی خود از افسردگی و هدایت به سوی پیشرفت است. از این رو با پیچیده شدن جوامع و تنوع انتخاب‌ها در زندگی دیگر با مرزبندی این یا آن، قادر به مصونیت افراد از مشکلات اجتماعی، تحصیلی، خانوادگی و شغلی نیستیم و نیاز به راهنمایی و مشاوره بیش از پیش احساس می‌شود. در چنین فضایی علوم مختلف در صدد ارائه راه حل‌هایی برای کاهش آلام بشری برآمده‌اند که فلسفه نیز به عنوان خواستگاه علوم بشری از این امر مستثنی نبوده است. شاید بارها از خود پرسیده باشیم آیا فلسفه دارای وجهی عملی برای پاسخ‌گویی به چالش‌ها و نیازهای زندگی امروز می‌باشد؟ و یا صرفاً در عرصه دانش نظری باقی مانده و کارکردی در زندگی شخصی افراد ندارد. فلسفه که با توسعه پوزیتیویسم منطقی در قرن نوزدهم از حوزه علم کنار گذاشته شده، و متهم به ارائه گزاره‌های پیشینی و آزمایش‌ناپذیر بود، به‌عنوان رشته‌ای بدون حوزه کاربردی در نظر گرفته شد. اما در پایان قرن بیستم و در پاسخ به همین نیازها بود که، فلسفه به خود آمد و سعی نمود تا رویکردی عملی اتخاذ نماید. این چرخش توسط یک جنبش فلسفی هدایت می‌شود که تلاش می‌نماید معنای اصلی فلسفه را بازیابی نموده و فلسفه را به روشی برای زندگی و مواجهه با چالش‌های آن تبدیل نماید. در کشورهای انگلیسی زبان، این حرکت به عنوان کاربرد عملی فلسفه شناخته می‌شود. کاربرد عملی فلسفه جریانی بین‌المللی است که به دنبال بازیابی ارتباط فلسفه با زندگی فردی و اجتماعی و ایجاد فضاهای جدیدی است که بعد عملی را که مشخصه فلسفه باستان است، در جریان زندگی وارد نموده و آن را ترویج نماید.

در نتیجه این تلقی نوین ابتکارات جدید و جسورانه‌ای در ابعاد فردی و اجتماعی ظهور نمود که هم از نظر جغرافیایی و هم از نظر تعداد در حال گسترش است. نمونه‌هایی از این پیشنهادات عبارتند از مشاوره فلسفی^۱، کافه‌های فلسفی^۲، کارگاه‌های فلسفی^۳، فلسفه برای کودکان^۴، فلسفه برای معلمان^۵، فلسفه در شرکت‌ها و سازمان‌ها^۶ و غیره.

از این رو در راستای این ابتکارات نوین، مشاوره فلسفی به عنوان زمینه‌ای که این امر را در عینی‌ترین شکل آن ترسیم می‌نماید سعی نمود خود را به عنوان پارادایم جدیدی در عصر حاضر برای حل مشکلات زندگی مطرح نماید و به تبع یکی از زمینه‌ها و عرصه‌های بهره‌گیری از مشاوره فلسفی، نظام آموزش و پرورش و مشاوران مدارس می‌باشد و با توجه به اینکه در نظام آموزشی ایران، هم در تعداد مشاوران و هم در کیفیت خدمات مشاوره کمبودهای جدی احساس می‌شود و روح شفافیت و محافظ فلسفه نیز مورد توجه مشاوران مدارس نبوده، لزوم توجه به رویکردهای نوینی در حوزه مشاوره در مدارس ضروری به نظر می‌رسد و لازم می‌آید که مشاوره فلسفی به عنوان حوزه‌ای جدید و در قالب مشاوره مورد توجه قرار گیرد. بزرگترین مزیت مشاوره فلسفی این است که با تعریف مجدد بار معنایی مثبت و منفی اتفاقات زندگی مراجع و هدایت وی آثار زیانبار احتمالی را به حداقل می‌رساند (پورآقا، ۱۳۹۷: ۱۲۲).

در باب اهمیت نظری پژوهش باید خاطر نشان ساخت که پژوهش‌هایی از این دست با تبیین مبانی، نظریات و رویکردهای جدید بستر نظری مناسبی را برای نظام مشاوره تربیتی و افرادی که در عرصه تعلیم و تربیت فعالیت می‌نمایند فراهم می‌آورد و اهمیت کاربردی پژوهش، شامل پاسخگویی به سؤالات مشاوران مدارس در کاربرد روش‌ها و تکنیک‌های مشاوره فلسفی در مواجهه با مشکلات دانش‌آموزان با شرایط خاص و پژوهش‌گران و علاقه‌مندان به مشاوره فلسفی و فراهم سازی بستر مناسب برای پژوهش‌های تطبیقی و کاربردی در این زمینه است.

لذا با توجه به آنچه در بیان مسئله، ضرورت و اهمیت مشاوره فلسفی عنوان گردید هدف کلی این پژوهش «تبیین الگوی نظری مشاوره فلسفی در تعلیم و تربیت برمبنای خردورزی و دیالوگ سقراطی» می‌باشد و دستیابی به این هدف مستلزم پاسخگویی به سوالات زیر می‌باشد:

1. hilosophical counseling

2. Philosophical cafes

3. Philosophical workshops

4. Philosophy for children

5. Philosophy for teachers

6. Philosophy in companies and organizations

- (۱) ماهیت بنیادی مشاوره فلسفی چیست؟
 (۲) مشاوره فلسفی بر مبنای خردورزی و دیالوگ سقراطی دارای چه ماهیت و مؤلفه‌هایی است؟
 (۳) چارچوب کلی الگوی مطلوب مشاوره فلسفی در تعلیم و تربیت دارای چه مراحل و ویژگی‌هایی است؟

۱. پیشینه پژوهش

۱-۱. پیشینه نظری پژوهش

تلاش انسان برای شناخت خود و جهان هستی، نیروی محرکه و سرچشمه تحولات فکری وی در تاریخ اندیشه بشری به شمار می‌آید در حالی که این تلاش در ادوار اولیه بر محور خرافات، جادو و دین شکل گرفت، با توسعه تفکر سیستمی به حوزه‌های فلسفه و علم منتقل گردید. فلسفه و علم قرن‌ها سعی نمودند تفسیری جامع از جهان هستی ارائه نمایند تا جایی که در دوره انقلاب علمی قرن هفدهم و سپس در قرن هجدهم، تفاوت چندانی میان دو اردوگاه علوم طبیعی و فلسفه وجود نداشت. حتی زمانی که این دو از هم جدا شدند، تصور بر آن بود که به منظور جستجوی حقیقت دنیوی تبانی کرده‌اند. از قرن نوزدهم، زمانی که مطالعات تجربی جایگاه نیرومندتری در مرکز علم پیدا کرد، فلسفه به عنوان شاخه‌ای از الهیات شناخته شد که متهم به ایجاد گزاره‌های پیشینی و آزمایش ناپذیر درباره واقعیت در مقایسه با علوم طبیعی شد و به عنوان رشته‌ای که با مسائل متافیزیکی سروکار دارد و عملی نیست در حاشیه قرار گرفت.

در قرن بیست و یکم، با ظهور جنبش‌هایی فلسفه تمایل به بازسازی و چرخشی مجدد در پیوند خود با انسان داشته و رویکرد مشاوره فلسفی به عنوان زمینه‌ای که این امر را در عینی‌ترین شکل آن مدنظر قرار داده است مورد توجه واقع شد. در این راستا مشاوره فلسفی به صورت رسمی در سال ۱۹۸۱ میلادی و به واسطه تلاش‌های فیلسوف آلمانی گرد آخنباخ^۱ و با تأسیس اولین کلینیک فلسفه در کلن آلمان آغاز شد. اما ابتکار آخنباخ یک رویداد منحصر به وی نبود و فیلسوفانی در کشورهایمانند فرانسه، ایالات متحده، هلند، اسپانیا، آرژانتین و غیره به این فعالیت پیوستند. در حال حاضر، این جنبش -و تنوع بیانی که در آن به کار رفته است- به یک جنبش بین‌المللی و جهانی بدل گشته و مورد استقبال بسیاری از متفکران قرار گرفته است (بارینتوس، ۲۰۰۵: ۲۰). پیش‌زمینه‌های فکری نظریه آخنباخ به فعالیت‌های فلاسفه‌ای چون جان ون وین^۲، پاول شارکی^۳، مایکل راسل^۴، و لوئیس سانسیلو^۵ برمی‌گردد.

جان ون وین در سال ۱۹۶۷ فعالیت فلسفی خود را در راستای مشاوره در زمینه مشکلات وجودی و روانی آغاز نمود و در سال ۱۹۷۳ مرکز فلسفه برای تعلیم و تربیت خود و والدین^۶ را با هدف افزایش آگاهی پدران در مواجهه فرزندان با تجارب زندگی افتتاح نمود (رومرو، ۲۰۱۰: ۱۴۹).

پاول شارکی در سال ۱۹۷۴ به عنوان مشاور فلسفی در بیمارستان عمومی شهرستان فارس شروع به فعالیت نمود. وی سعی داشت نوعی فلسفه آمیخته با پزشکی بالینی را برای مراجعان خود ارائه نماید (بارینتوس، ۲۰۰۵: ۲۰).

مایکل راسل نیز فعالیت فلسفی خود را از دهه ۱۹۶۰ آغاز نمود. وی درخصوص نحوه گرایشش به مشاوره فلسفی ابراز می‌دارد:

«دیدن دانشجویانی که مشکلات شخصی خود را با من در میان می‌گذاشتند و نتایج ضعیفی که آن‌ها از روش‌های مشاوره روان‌درمانگری دریافت نموده بودند من را به این اندیشه که از فلسفه برای بهبود معانی زندگی دانشجویانم بهره‌گیرم رهنمون نمود» (راسل، ۲۰۰۱: ۶-۷).

در اسپانیا نیز در دهه ۱۹۷۰ فعالیت‌های فلسفی سانسیلو در سطح جهانی قابل توجه است. وی درخصوص گرایشش به فعالیت‌های مشاوره فلسفی ابراز می‌دارد:

1. Gerd Achenbach

2. John van Veen

3. Paul Sharkey

4. Michael Russel

5. Luis Cencillo

6. Education of Self and Parenthood

«گرایش به فلسفه در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ مایه شرمساری بود، اما اعتبار ایجاد شده توسط مارینوف^۱ به من این امکان را می‌دهد که دوباره خود را فیلسوف معرفی کنم و با فلسفه (نه پزشکی یا حتی روانشناسی) من مؤثرترین ابزار و بیش را برای روش درمانی خود به دست آورده‌ام» (رومرو، ۲۰۱۰: ۱۵۰).

در ادامه سازمان‌هایی در راستای مشاوره فلسفی در بسیاری از نقاط جهان به منظور برقراری پیوند دوباره فلسفه، انسان و زندگی تأسیس گردید. در اولین گام در سال ۱۹۹۲ «انجمن آمریکایی فلسفه، مشاوره و روان درمانی»^۲ (ASPCP) با هدف تبیین ارتباط فلسفه و سایر حرفه‌های مشاوره دایر گردید. از سال ۱۹۹۵، اعضای «انجمن آمریکایی فلسفه، مشاوره و روان درمانی» به صورت مستقیم درگیر چالش‌ها، صدور مجوزها و گواهینامه‌ها بوده و پس از تدوین منشور اخلاقی و مجوزهای انجمن از سال ۱۹۹۶ اقدام به چاپ اسنادی در زمینه مشاوره فلسفی نموده است. تلاش انجمن در برقراری ارتباط میان فلسفه و سایر رشته‌های مشاوره منجر به توسعه یک رویکرد مشاوره روانشناختی که مستلزم برخورداری از دانش فلسفی و مهارت‌های روانشناختی است شده است. در سال ۱۹۹۸، مارینوف که مدیر «انجمن آمریکایی فلسفه، مشاوره و روان درمانی» بود انجمن را ترک نموده و «انجمن پزشکان فلسفی آمریکا»^۳ (APPA) را تأسیس نمود. و مأموریت اصلی خود را به صورت مجموعه‌ای از فعالیت‌های مبتنی بر فلسفه تعریف و این رویکرد که مشاوره فلسفی هیچ سختی با روانشناسی یا روانپزشکی ندارد را ترویج نمود (دوگان، ۲۰۰۰: ۵۸). پس از معرفی و تبیین مبانی نظری مشاوره فلسفی توسط پیشگامان آن، این رویکرد مورد توجه بسیاری از پژوهشگران واقع گشت. از مهمترین پژوهش‌های صورت گرفته در عرصه داخلی و بین‌المللی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱-۲. پیشینه تجربی پژوهش

۱-۲-۱. مطالعات داخلی

در کشور ما عمر رویکرد مشاوره فلسفی بسیار کوتاه و در مراحل اولیه تبیین مبانی نظری به سر می‌برد. نخست پورآقا (۱۳۹۷) با همراهی دکتر یحیی قایدی و در پژوهشی تحت عنوان «تبیین مشاوره فلسفی بر مبنای فلسفه تحلیلی و پیشنهاد چارچوبی برای آموزش آن» سهم به سزایی در معرفی و تبیین مبانی نظری این رویکرد در کشور ما ایفا نمود. نتایج پژوهش وی نشان داد که مشاوره فلسفی با اهدافی چون خودادراکی، خودتحویلی، روشن سازی و وضوح به جنبه‌های گوناگون شخصیتی افراد و با شیوه‌ای عقلانی، تحلیلی و رواقی می‌تواند در مشاوره بکار آید.

خدا حسینی (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان «بررسی مبانی رویکرد مشاوره فلسفی بر اساس نظریه معرفت‌شناسی ملاصدرا» به بهره‌گیری از مبانی معرفتی اندیشه ملاصدرا در تبیین مبانی نظری این رویکرد همت گماشت. یافته‌های پژوهش وی حاکی از آن است که با توجه به معرفت‌شناسی صدرایی در خصوص حرکت جوهری و اتحاد عالم و معلوم، می‌توان تحلیل متفاوتی از ریشه آلام بشری در مشاوره فلسفی ارائه نمود.

خزومی (۱۴۰۰)، نیز در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل رویکرد مشاوره فلسفی بر مبنای مفهوم تربیت و ارائه الگوی مشاوره فلسفی در مواجهه با چالش‌های تربیتی- اخلاقی در آموزش و پرورش» به بررسی رابطه مشاوره فلسفی با مفاهیم تربیت اخلاقی پرداخته و نتایج پژوهش وی حاکی از آن بود که مشاوره فلسفی با مفهوم تربیت در عناصر کلیدی، روش، اهداف و کارکردها نسبت مستقیمی دارد.

۱-۲-۲. مطالعات خارجی

جاپلینگ^۴ (۱۹۹۶)، در پژوهشی تحت عنوان «مشاوره فلسفی، حقیقت و خود تفسیری» ضمن تبیین نقش مشاوره فلسفی در بهبود ادراک مراجعان به این نتیجه رسید که اگر مشاوره فلسفی به گونه‌ای واقع‌گرایانه مورد استفاده قرار گیرد مراجعان می‌توانند تفسیری اخلاقی و صحیح نسبت به خود بدست آورند.

1. Lov Marinoff

2. American Society for Philosophy, Counseling, Psychotherapy

3. American Philosophical Practitioners Association

4. Jopling

رابه^۱ (۱۹۹۹) در پژوهشی تحت عنوان «فلسفه مشاوره فلسفی» با هدف بررسی جایگاه مشاوره فلسفی در میان سایر اشکال مشاوره به این نتیجه رسید که مشاوره فلسفی به صورت عام از اشکال متنوع مشاوره حذف شده است و وی در مقابل، در فرایندی چهار مرحله‌ای به تبیین مزایای مشاوره فلسفی نسبت به سایر اشکال مشاوره می‌پردازد.

میلز^۲ (۲۰۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «مشاوره فلسفی چونان روان درمانی» به بررسی رابطه مشاوره فلسفی و روان درمانی پرداخته است. نتایج پژوهش وی نشان داد مشاوره فلسفی رهیافتی از روان درمانی است و چنانچه بر مبنای الگو و ساختار روشمندی بنا شود می‌توان از آن به منظور درمان مشکلات روانی بهره برد.

پیلگرن^۳ (۲۰۰۹) در پژوهشی تحت عنوان «گروه سقراطی، راهبری و نظارت» مشاوره‌های گروهی با رویکرد سقراطی را برای مشاوره رهبری در سازمان‌ها بکار برد نتایج پژوهش وی نشان داد که مشاوره‌های گروهی در افزایش تفکراتقادی، مسئولیت‌پذیری و اعتماد به نفس رهبران موثر بوده است.

بررسی‌های صورت گرفته در پیشینه پژوهش‌های خارجی و داخلی بیانگر این نکته است که مبانی نظری این برنامه به خوبی تبیین گردیده و از ساحت‌های مختلف این برنامه مورد بررسی قرار گرفته است. با این وجود پژوهشی که به صورت مستقیم از منظر رویکرد خردگرا و دیالوگ سقراطی مشاوره فلسفی را مورد بررسی قرار داده باشد یافت نشد و جنبه متمایز و نوآورانه پژوهش حاضر از این منظر قابل توجه است.

۲. روش پژوهشی

از آنجا که هدف پژوهش‌گر توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص تحت عنوان مشاوره فلسفی است نوع این پژوهش از حیث هدف، کاربردی و از لحاظ رویکرد، کیفی می‌باشد. جهت جمع‌آوری داده‌ها و برای تبیین سؤالات اول و دوم از روش تحلیل مفهومی و از نوع تفسیری و با تکیه بر داده‌های بدست آمده از دو سوال نخست از تحلیل عقلانی برای پاسخ به سؤال سوم بهره گرفته شد. در روش تحلیل مفهومی، کاربرد کلمات به منزله روش اساسی تحلیل در نظر گرفته می‌شود. بدین صورت که عناصر دو مفهوم را در کنار هم گذاشته شده و سپس مقایسه بین آن‌ها صورت می‌گیرد (باقری، ۱۳۸۹: ۱۳۴). از آنجا که مشاوره فلسفی و دیالوگ و فلسفه خردورزانه سقراطی دو مفهوم محوری این پژوهش می‌باشد. لذا روش تحلیل مفهومی جهت تحلیل عناصر، جستجوی ارتباط بین مفاهیم مختلف و بازشناسی روابط آن‌ها مورد استفاده قرار گرفت.

منابع جمع‌آوری داده‌های پژوهش شامل تألیفات و آثار دسته اول در خصوص مشاوره فلسفی و فلسفه سقراطی، همچون دیالوگ‌های افلاطون، پایان‌نامه‌ها، مقالات، آثار و نوشته‌ها و روایت‌های تاریخی مرتبط با موضوع تحقیق بوده است. بدین منظور برای جمع‌آوری اطلاعات، نمونه‌های در دسترس و مناسب از منابع مرتبط با موضوع پژوهش به صورت هدفمند انتخاب و برای ثبت داده‌ها از فرم فیش برداری استفاده شد و داده‌های بدست آمده در طول تحقیق به طور مستمر تحلیل و تفسیر گردید.

۳. یافته‌ها

۳-۱. تبیین ماهیت مشاوره فلسفی

۳-۱-۱. کاربرد عملی فلسفه

فلسفه از آغاز پیدایش و در دوران باستان به عنوان یک رشته شغلی، سبکی از زندگی و روشی برای درک معنای زندگی تلقی می‌شد. مثلاً از نگاه رواقیون فلسفیدن تمرینی عملی برای آزادانه و آگاهانه زیستن است. یعنی فلسفه در اصل نه یک رشته آکادمیک بلکه روشی برای زندگی بود. تنها در قرن‌های اخیر است که بر بنیانی نظری استوار گشته و از عمل بی‌بهره بوده است (مارینوف، ۲۰۰۵: ۲۰).

هایدگر^۴ ضمن تحسین فلسفه باستان از منظر کاربرد عملی فلسفه در زندگی، عنوان می‌دارد: «فلسفه گرایشی است که باید امکان دیدن موجود را بر حسب آنچه هست فراهم آورد». به این ترتیب فردی که با بحرانی مواجه است بنا بر فلسفه عملی باید به

1. Raabe

2. Mills

3. Pihlgren

4. Heidegger

جای زیر سؤال بردن «من» در یک فرایند ذهنی با پرسش‌های «چه کاری می‌توانم انجام دهم؟» یا «چه تدبیری باید بیاندیشم؟» به راه حل نزدیک شود (مارتین، ۲۰۰۱: ۹).

۲-۱-۳. تعریف منفی مشاوره فلسفی

در جامعه ما فلسفه از نگاه عامه مردم همواره تصویر ترسناکی داشته و همچون تونل تاریکی تصور می‌شود که همه از دور به آن نگاه می‌کنند، و جرات ورود به آن را ندارند و این درحالیست که فلسفه به دنبال یافتن راه‌حلی برای کاهش دغدغه و ترس انسان‌ها از اموری است که نباید از آن بترسند. فلسفه یک شیوه زندگی است که اساس آن تجربه انسانی است و به مردم یاری می‌رساند تا بنیان‌ها را ادراک نمایند. همان‌طور که کانت می‌گوید: «فلسفه آموزش اندیشیدن است، نه آموزش اندیشه‌ها» (شفیلد، ۱۳۷۵: ۲۰). در همین راستا مشاوره فلسفی نیز به کارگیری دانش فلسفی در زندگی، ارزیابی رابطه مفاهیم و اندیشه‌ها در چارچوبی فلسفی و راهی برای درمان و بازگشت روح به سوی تعالی و خوشبختی است. بر اساس این رویکرد، مشاوره فلسفی صرفاً فلسفه دانشگاهی نیست بلکه مشاوره فلسفی به وجود انسان و اهمیت فردی وی از دیدگاه انسان‌گرایانه می‌پردازد و راهی برای زیر سؤال بردن دنیای فکری ماست. رابه در این خصوص ابراز می‌دارد:

«مشاوره فلسفی کاربرد فلسفه نظری بصورت بررسی سیستماتیک، تحلیلی، تاریخی، متافیزیک، معرفت‌شناسی، اخلاق، مذهب یا سیاست نیست و نمی‌توان آن را از شرایط اجتماعی و فرهنگی انسان جدا نمود» (رابه، ۲۰۰۲: ۱۴).

مارینوف نیز ابراز می‌دارد:

«می‌خواهم یادآوری کنم که حکمت زنده فلسفه که به زندگی واقعی و چگونگی زندگی می‌پردازد، مقدم بر نوع نهادینه شده فلسفه به عنوان تمارین ذهنی است که ارتباطی به زندگی ندارد... مشاوره فلسفی شیوه‌ای از زندگی است که بنیان خود را از تجربیات بشری دریافت نموده و انسان با تلاش و ادراک خود آن را می‌سازد. مشاوره فلسفی پروژه‌ای است برای بازگرداندن فلسفه به خانه و در تلاش است تا پیوند خود را با مردم دوباره برقرار نماید. این رویکرد درصدد ارائه راه‌حل برای برخی از مشکلات زندگی نه به صورت نظری، بلکه به صورت عملی است، تلاشی است برای کمک به افراد برای توضیح برخی از ایده‌های اصلی فلسفه زندگی خود در زمینه‌ای متفاوت» (مارینوف، ۲۰۰۵: ۲۱).

آخنباخ، یکی از بنیانگذاران مشاوره فلسفی، از تشبیه زیر برای توصیف اموری که یک مشاور فلسفی درگیر آن است استفاده می‌نماید:

«اگر مراجع مشاوره فلسفی را مانند ناخدای یک کشتی که مسیر را گم کرده و از حرکت ایستاده است و کاپیتان را چون مشاوره آموزش دیده در نظر آوریم، کاپیتان آخنباخ کسی است که سوار کشتی مشتریان شده و هنگامی که روی عرشه قرار می‌گیرد، به ناخدای کشتی نشان نمی‌دهد که کجا می‌رود یا کجا خطر وجود دارد. در عوض، این دو در کنار هم می‌نشینند و قطب‌نما، زاویه‌یاب^۱ و تلسکوپ را مشاهده می‌کنند، نقشه‌های قدیمی و جدید را کاوش نموده و درباره بادهای مستقل، جریان‌های دریایی و ستاره‌ها صحبت خواهند کرد. و گفتگو ادامه خواهد داشت تا اینکه ناخدا یک بار دیگر کنترل کشتی خود را به دست گرفته، سرعت خود را افزایش داده و راه خود را ادامه می‌دهد» (زیانیچ، ۲۰۱۴: ۵).

در نتیجه در تعریف مشاوره فلسفی در معنای منفی می‌توان عنوان نمود که مشاوره فلسفی، فلسفه محض و آموزش آن نیست. زیرا این رویکرد در جریان مشاوره، دیدگاه‌های فلسفی فیلسوفان را به عنوان درس عبرت زندگی به مراجع ارائه نمی‌کند بلکه بر تکنیک‌های فلسفی، علایق فلسفی و منابع فلسفی متمرکز است و بیش از اکثر روان‌درمانی‌ها به ارزش‌ها توجه دارد و از این منظر، از سایر انواع مشاوره متمایز است.

^۱. Sextant

۳-۱-۳. تعریف مثبت مشاوره فلسفی

هر یک از اعمال، دغدغه‌ها، انتخاب‌ها، پاسخ‌های احساسی، امیدها، ناامیدی‌ها و خواسته‌های ما در یک فلسفه شخصی تجلی می‌یابد. فلسفه شخصی هر فرد شامل مجموعه‌ای از ایده‌ها و باورهای زیربنایی هویت، آنچه هستیم و آنچه باید باشیم، آنچه مهم، ارزشمند، و مطلوب است و آنچه می‌توانیم و باید انتظار داشته باشیم است. در واقع ما در هر لحظه در یک فلسفه زندگی می‌کنیم و مشکلات روزمره ما تا حد زیادی بازتابی از ناسازگاری‌ها، تضادها و نقاط کور موجود در فلسفه زندگی ما هستند (کاواله، ۲۰۰۵: ۶۵۷).

با آگاهی از این واقعیت که «زندگی ما همیشه تجسم فلسفه‌ای است که با آن زندگی می‌کنیم» (کاواله، ۲۰۰۹: ۱۲۴)، مشاوره فلسفی در معنای مثبت مطالعه جهان‌بینی و نظام اعتقادی منحصر به فرد مراجع است که منجر به تفسیر خود، دیگران و جهان می‌شود. جهان‌بینی مراجع فلسفه‌ای است که وی از طریق آن زندگی و بر اساس آن چالش‌های وجودی و موقعیت‌های حیاتی زمان حال خود را تفسیر می‌نماید و بدین ترتیب کار مشاور کمک به تسهیل روشنگری مشکلات و دغدغه‌های پنهان فلسفه شخصی مراجعان است (کاواله، ۲۰۰۹: ۱۲۵). فیلسوف مشاور به ما کمک می‌کند تا از باورها و نگرش‌های اساسی خود و همچنین نحوه شکل‌گیری آنها در تجارب روزانه‌مان آگاه شویم و از ما دعوت می‌کند تا به صورت انتقادی در مورد آنها بیاندیشیم.

۳-۱-۴. فلسفه مشاوره فلسفی

آخنباخ مشاوره فلسفی را فعالیتی مبتنی بر فلسفه تلقی نموده و هرگونه مشارکت و همراهی با سایر رویکردهای مشاوره را رد می‌کند (آخنباخ، ۱۹۸۱: ۲۱۳). پیرو او، مارینوف، مشاوره فلسفی را بالاتر از روانشناسی و روانپزشکی قرار داده و از آن در منطق درمانی، به ویژه در درمان افسردگی بهره می‌گیرد (مارینوف، ۲۰۰۵: ۳۳). از این رو براساس این تلقی مشاوره فلسفی رویکردی مستقل در حوزه مشاوره و راهنمایی محسوب می‌گردد.

تأثیرگذارترین فلسفه مشاوره فلسفی از فلسفه اخلاق سرچشمه می‌گیرد که بر اساس آن تضادها یا مشکلات اخلاقی مشکل معرفتی است و مشاور فلسفی به فرد یاری می‌رساند تا با مشکلات، تضادهای اخلاقی و ارزش‌ها کنار بیاید، اما این خود شخص است که در نهایت مشکل را حل می‌کند. سعادت انسان در تمام ابعاد آن، از جمله سلامت روان، تا حد زیادی توسط ارزش‌های اخلاقی شکل می‌گیرد. همانگونه که اختلالات ژنتیکی باعث ترویج اختلالات بیولوژیکی می‌شود ارزش‌های پیچیده، متناقض و غیرمنطقی نیز سلامت روانی فرد را تضعیف می‌نمایند (مارتین، ۲۰۰۱: ۱۹-۲۱).

مارینوف معتقد است که: «مشاوران فلسفی می‌توانند در حفظ و بهبود نظم اخلاقی به فرد کمک کنند. دستور اخلاقی از نظر مارینوف دارو نیست، اما تأثیر مثبتی در کاهش عوارض جانبی بحران‌های روحی دارد» (مارینوف، ۲۰۰۵: ۳۵). لذا رویکرد مشاوره فلسفی هم‌سو با رویکرد مشاوره روان‌شناختی بر این پیش فرض مبتنی است که اساساً فلسفه زندگی هر فرد در افکار، احساسات و عواطف او نهفته است و هیچ تفاوتی میان اندیشه و احساس وجود ندارد. اگر مراجع افکار صحیحی داشته باشد، طبیعتاً به ساختار معنوی سالمی دست خواهد یافت از این رو تمرکز مشاور فلسفی بر افکار و فلسفه‌های مراجع است. فرضیه اساسی این رویکرد بر این اصل مبتنی است که ریشه مشکلات عاطفی و رفتاری را بایستی در خطاهای منطقی افراد در زندگی فردی و بین فردی جستجو نمود. بر این اساس، روش‌های فلسفی ابزارهایی برای رفع خطاهای منطقی ارائه نموده و رفع این خطاها مستلزم داشتن یک مشاور دارای سلامت روح و روان است.

۳-۱-۵. بهره‌دانشی مشاور فلسفی

فلسفه رشته‌ای است که هدف آن دستیابی به دانشی جهان‌شمول و مبتنی بر انسان، اسرار واقعی جهان و اطلاعات اساسی است که مردم در این جهان باید به آن‌ها دست یابند. در مشاوره فلسفی دانش فلسفی، حقیقتی نیست که وجود داشته باشد و بتوان آن را یافت، بلکه چیزی است که باید ایجاد، کشف و خلق نمود. هر کسی در زندگی نقطه تعادلی دارد و فلسفه به برقراری این تعادل یاری می‌رساند. برای رسیدن به تعادل نقطه شروع تفکر فرد است و با کشف و به کارگیری ارزش‌ها ادامه می‌یابد. به قول ویتگنشتاین، وقتی مفاهیم ما تغییر می‌کند، جهان ما نیز تغییر می‌یابد. ذهنیت در همه علوم فلسفی نقطه شروع است و ادراک فلسفی حاصل واکنش‌های انسان به رویدادها، موضع‌گیری در برابر رویدادها و افکاری است که تمامی قضاوت‌های ارزشی فرد را معنادار و شفاف می‌سازد (فیلیپس، ۱۹۹۷: ۱۵۱).

در روانشناسی خودشکوفایی بالاترین هدف انسان است، و معادل آن در فلسفه زیر سؤال بردن زندگی و تأمل در معناداری آن، یعنی شناخت خود است. شناخت و خود یابی در روانشناسی به معنای ادراک صحیح از خود و در فلسفه خودفهمی و تفسیر صحیح است. این حالت آگاهی که می‌توانیم آن را حالت هوشیاری بنامیم، مستلزم زیستن در لحظه و در روال عادی زندگی روزمره است که هدف اصلی فلسفه را تشکیل می‌دهد. همه کارهای ما یک جریان است، نه رویدادهایی که بین آنها شکاف باشد. از اینرو اساس درمان با فلسفه، خودشناسی است. برای کشف خود لازم نیست فیلسوف باشیم. خود شخص شایسته‌ترین فرد برای کشف خود است. و دانش فلسفی یک منبع غنی است که این کشف را تسهیل می‌نماید و شخصی که با استفاده از این منبع تفاسیر خود را از فلسفه در اختیار مردم قرار می‌دهد، مشاور فلسفی است.

۱-۳. نسبت مشاوره روان‌شناسانه با مشاوره فلسفی

دانش علمی مبتنی بر علیت است. مشاوره روانشناسی نیز که بر بنیاد علم روانشناسی استوار است سعی می‌کند مفروضات خود را در رابطه‌ای علت و معلولی تبیین نماید. با این حال، مشکلاتی که افراد در زندگی فردی و اجتماعی با آن مواجه‌اند را نمی‌توان تنها بر اساس بنیادهای علمی تفسیر نمود و غالب پدیده‌های جهان بشری صرفاً محصول پیوندهای علی نیستند (هانسن، ۲۰۱۴: ۴۳). مارینوف رویکرد مشاوره فلسفی را درمان خرد بشری تلقی می‌نماید. و عنوان می‌دارد که روانشناسی^۱ و روانپزشکی^۲ در تلاشند تا همه چیز را تشخیص دهند و بفهمند چه سندرم یا اختلالی باعث مشکلات مراجع شده است. اما غالباً از این نکته غافل‌اند که مراجعان نمی‌خواهد به دلیل نقص‌های غیرعادی دیده شوند. از اینرو روانشناسی در بسیاری از موارد به تشدید بیماری و رنج مراجع می‌انجامد. واضح است که مشاوره فلسفی از نظر رعایت این اصل به مشاوره نزدیکتر است تا روانپزشکی و روانشناسی. مارینوف ادامه می‌دهد که اگر ریشه مشکل مراجع، فلسفی باشد و این مشکل مورد توجه قرار نگیرد، روانشناسی یا حتی روانپزشکی می‌تواند مضر باشد. و درمان نامناسب زمان مراجع را تلف نموده و حتی ممکن است مشکل وی را تشدید نماید. برای یافتن روش مناسب باید موقعیت‌های ارتباطی رشته‌های علمی مانند روانپزشکی، روانشناسی، مشاوره روانشناسی و مشاوره فلسفی به وضوح تبیین گردد (مارینوف، ۲۰۰۵: ۲۸-۳۵).

مشاوره روانشناختی شروع خوبی برای بررسی و پذیرش پاسخ‌های احساسی مراجع به مشکل و مسئله است. و مشاوره فلسفی روش مناسب و پایان خوبی برای کشف و پذیرش مشکل مراجع است. مسئله اصلی تفکر است که در حوزه فلسفه قرار می‌گیرد. در حالی که مشاوره فلسفی به حوزه عقاید می‌پردازد، مشاوره روانشناختی بیشتر مبتنی بر احساسات است. از آنجایی که احساسات و افکار در ترکیب با هم کلیت فرد را تشکیل می‌دهند، باید از این دو زمینه به صورت موازی بهره برد (مارینوف، ۲۰۰۵: ۳۶). در نتیجه، تلاش برای برتر جلوه دادن این دو اردوگاه نسبت به یکدیگر غیرضروری است و ادراک روان‌شناختی و فلسفی مکمل یکدیگرند. مشاوره فلسفی یک رویکرد جایگزین و موازی با مشاوره و راهنمایی روانشناختی است. جهان‌بینی انسان و معنا و تأثیری که از زندگی دریافت می‌دارد جوهره مشاوره فلسفی را تشکیل می‌دهد. هدف اصلی مشاوره فلسفی به حداقل رساندن مشکلاتی است که فرد با اتخاذ فلسفه‌ای واقع‌بینانه تجربه می‌کند.

۲-۳. مشاوره فلسفی بر مبنای خردورزی و دیالوگ سقراطی

مشاوره فلسفی غالباً به عنوان نسخه جدیدی از یک سنت قدیمی و باستانی تلقی می‌گردد که باید ریشه‌های آن را در فلسفه عملی سقراط در قرن پنجم پیش از میلاد جستجو کرد. لذا نقطه شروع مشاوره فلسفی بدون شک به سقراط و گفتگوی مایوتیک^۳ باز می‌گردد که در آن سقراط فیلسوف واقعی را کسی می‌داند که به روشنگری خرد درونی کمک می‌کند. با این حال تأثیر سقراط فراتر از گفت و گویی دو سویه و الهام‌بخش توسعه نظری و روش‌شناختی مشاوره فلسفی می‌باشد. که در ادامه به مبنای خرد سقراطی در دیالوگ‌های وی اشاره می‌کنیم:

۱-۲-۳. نادانی عامل شر اخلاقی

رویکرد خردگرایانه سقراط مؤید این فرض فلسفی است که در ورای رنج روانی قابل اجتناب، جهل وجودی وجود دارد و در رسالت سقراطی، وظیفه‌ای که فیلسوف مشاور به خود محول خواهد کرد این است که مراجع را تشویق نماید تا محدودیت‌هایی را که باورها

1. Psychology

2. Psychiatry

3. Maieutic dialogue

و جهان بینی وی را تحت تأثیر قرار داده است باز شناسد. بنابراین نادانی در اندیشه سقراط ارتباط مستقیمی به فقدان خودشناسی و جهل در خصوص مکانی است که خیر واقعی فرد در آن نهان است. در این خصوص سقراط در دیالوگ‌هایی در رساله‌های منون، پروتاگورس و گریاس عنوان می‌دارد:

«سقراط: پس می‌گوئی ممکن است کسی بداند که چیزی بد است و آن را بخواهد؟
منون: آری.

سقراط: مراد از اینکه می‌گوئی آن را می‌خواهد چیست؟ می‌خواهد که بدی به او برسد؟
منون: آری.

سقراط: چون می‌پندارد که بدی برای او سودمند است؟ یا می‌داند که بدی زیان دارد و با این همه می‌خواهد؟
منون: بعضی کسان بدی را به گمان اینکه سودمند است می‌خواهند و برخی دیگر با اینکه می‌دانند زیان دارد.

سقراط: و گمان می‌بری کسانی که بد را سودمند می‌پندارند، بر بدی آن واقف‌اند؟
منون: نه، گمان نمی‌کنم.

سقراط: پس کسانی که بر بدی آن واقف نیستند بدی را نمی‌خواهند بلکه چیزی را می‌خواهند که گمان می‌کنند خوب است؟ به عبارت دیگر کسانی که بدی را نیک می‌پندارند و می‌خواهند، در حقیقت خواهان خوبی‌اند نه بدی. چنین نیست؟» (افلاطون: منون، ۲۰۰۸: ۲۶۵-۲۶۶).

«هر کار که انگیزه‌اش بی‌دانشی باشد بد است و علت بدی آن جز این نیست که از روی نادانی صورت گرفته است» (افلاطون: پروتاگورس، ۲۰۱۹: ۴۹۰).

«اگر در زندگی درست عمل نمی‌کنم، مطمئن باشید که از روی عمد اشتباه نمی‌کنم، بلکه از روی نادانی‌ام اشتباه می‌کنم.» (افلاطون: گریاس، ۲۰۰۸: ۸۷).

فیلسوف فرانسوی پیر هادوت^۱ در تحلیل این اندیشه سقراط ابراز می‌دارد: «سقراط، معتقد بود اگر انسان مرتکب شر اخلاقی شود، به این دلیل است که گمان می‌برد در آن خیری است، و اگر عمل نیکی انجام می‌دهد به این دلیل است که با تمام وجود می‌داند خیر واقعی چیست؟ وظیفه فیلسوف این است که به مراجع خود اجازه دهد تا به بهترین وجه معنای نیکی واقعی را ادراک نمایند (هادوت، ۱۹۹۸: ۴۷).

۲-۲-۳. جهت‌گیری ذاتی اراده به خیر

از دیگر پیش‌فرض‌های رویکرد خردمندانه سقراط این است که اراده انسان ذاتاً به سمت خیر گرایش دارد. هیچ خردمندی باور ندارد که کسی به میل خود دست به بدی بیالاید بلکه همه آنان که مرتکب کاری بد می‌شوند ناخواسته و ندانسته چنان می‌کنند. سقراط در این خصوص بیان می‌دارد: «پس سیمونیدس^۲ کسانی را نمی‌ستاید که بد نمی‌کنند، بلکه او میل و اشتیاق کسانی را می‌ستاید که بدی نمی‌کنند» (افلاطون: پروتاگورس، ۲۰۱۹: ۴۹۱).

از این رو سقراط تأکید می‌نماید که انسان گرایش به بدی را داوطلبانه انتخاب نمی‌کند و بر پایه آگاهی و شناخت و جهت‌گیری ذاتی به خیر برتر گرایش می‌یابد؛ اما غالباً ما کاری را که می‌دانیم برایمان خوب است انجام نمی‌دهیم و احساسات و عواطف ما را به سمت و سویی برخلاف آنچه عقل به صلاح می‌داند هدایت می‌کنند.

۳-۲-۳. نیروی افناع باورها و جهانی‌ها

انسان‌ها براساس ایده‌هایی که آن را درست تصور می‌کنند رفتار خواهند کرد و مهم نیست که آیا این باورها مطابق با معرفت واقعی است یا عقاید محدود^۳ از این روست که کاواله^۴ ابراز می‌دارد که «جهان برای هر فرد همان چیزی است که او در واقع فکر می‌کند یا به آن معتقد است». بنابراین، جهان بینی هر شخص که آغشته به فرهنگ و اعتقادات وی است واقعیت زندگی وی را تشکیل

1. Pier Hadot

2. Simonides

3. doxa

4. Cavallo

می‌دهد و موجب شکل‌گیری احساس، شادی، امنیت، تهدید، شگفتی و یا درماندگی وی می‌شود، اگرچه برای شخص دیگری همه اینها ممکن است بیهوده به نظر آید. کسی که تصور می‌کند هستی بر اساس نیروهای کور و زندگی توسط مکانیک و شانس اداره می‌شود، لاجرم در آن واقعیت سردی زندگی می‌کند که به آن اعتقاد دارد. و کسانی که اقرار می‌کنند که خدای محافظی وجود دارد که آنها را دوست دارد و از آنها محافظت می‌کند، در جهانی گرم و مبنی بر مشیت ساکن خواهند شد. کسانی که حقیقت گناه، کیفر و عقوبت را پذیرفته‌اند، به دلیل داشتن چنین اعتقادی، خود را در دنیایی از درد و گناه خواهند یافت (کاواله، ۲۰۰۴: ۱۷۱-۱۷۲).

سقراط این دیدگاه را در دیالوگی با گرگیاس اینگونه ترسیم می‌کند:

«سقراط: به عقیده تو دانستن و معتقد شدن یکیست یا میان آنها فرق است؟

گرگیاس: گمان می‌کنم میان آنها فرق است.

سقراط: حق با توست. چه اگر از تو پرسند آیا اعتقاد درست و اعتقاد نادرست وجود دارد؟ پاسخ خواهی داد: آری.

گرگیاس: درست است

سقراط: دانش درست و دانش نادرست نیز وجود دارد؟

گرگیاس: نه.

سقراط: پس روشن شد که دانش و اعتقاد یکی نیست؟

گرگیاس: آری.

سقراط: دو کس را در نظر بیاور که یکی می‌آموزد و دانا می‌شود و دیگری اعتقاد پیدا می‌کند. آیا هر دو،

دانستن و اعتقاد را از راه معتقد شدن بدست نمی‌آورند؟ ... گرگیاس: بی‌گمان «(افلاطون: گرگیاس، ۲۰۰۸: ۸۷).

این اندیشه سقراط بیانگر این واقعیت است که قدرت باورهای ما فراتر از ظرفیت‌های فکری ماست. در واقع، آنها ریشه در احساسات ما دارند و راه‌های مختلف واکنش ما به موقعیت‌ها و چالش‌های زندگی را تقویت می‌کنند. به همین دلیل است که ریشه‌کنی نهایی عادت‌ها یا خودسازی که بارها و بارها ما را به سرخوردگی، ناتوانی یا ناراضی‌تی می‌کشاند می‌تواند از تغییر باورها یا عقاید محدود بدست آید.

۴-۲-۳. زندگی راهی برای خودشناسی

اصل اساسی رویکرد خردمندانه سقراط خودشناسی است، پیش‌فرضی که مستقیماً با توصیه سقراط برای داشتن یک زندگی با فضیلت مرتبط است. سقراط معتقد است:

«بزرگترین خیر برای انسان گفت‌وگوی هر روزه در مورد فضیلت و سایر موضوعاتی است که به بررسی

خود و دیگران می‌پردازد» (افلاطون: آپولوژی سقراط، ۲۰۱۹: ۱۱۴).

سقراط آنچنان به درون‌نگری خود و دیگران اهمیت می‌داد که تمام زندگی خود را وقف آن نمود. این تأثیر سودمند، بدون شک، به اعتقاد او در این خصوص که آنچه ما بدیهی می‌پنداشتیم، واقعاً درست نیست مربوط می‌شد. سقراط معتقد بود که تمرین دیالکتیکی خوب به مخاطبانش یاری می‌رساند تا از عدم استحکام باورهای خود آگاه شوند. پرسش‌هایی که در نهایت، بنیان‌های زندگی را به لرزه درمی‌آورد. در یکی از دیالوگ‌های سقراطی نیکیاس^۱ در توصیف درون‌نگری سقراط عنوان می‌دارد:

«نیکیاس: معلوم می‌شود هیچ نمی‌دانی که هر کس با سقراط گفت و گوئی آغاز کند، موضوع بحث هر چه

باشد سقراط به وسیله سؤال و جواب او را چندان به این سو و آن سو می‌برد تا به جایی می‌رساند که ناچار

می‌گردد درباره زندگی کنونی و گذشته خود به سقراط حساب بدهد. در اینجا نیز سقراط دست از او

برنمی‌دارد پیش از آنکه او را کاملاً بیازماید و احوال درونی او را در برابر دیدگانش قرار دهد» (افلاطون:

لاچس، ۲۰۱۴: ۴۷۲-۴۷۳).

سؤالی که سقراط در دیالوگ‌هایش مطرح می‌کند، چیزی نیست جز پایان رشته‌ای که گره‌ها و ناهماهنگی ادله و بینش متعارف مخاطبان را درباره خودشان آشکار می‌سازد (هادوت، ۱۹۹۸: ۴۰). غایت فلسفه عملی سقراط صرفاً سرگرمی دیالکتیکی نبود بلکه

^۱. Nicias

سقراط می‌خواست که مخاطبانش را از پیامدها و معانی نهایی که موجب شکل‌گیری عقاید محدود یا مغالطه‌آمیز در زندگی می‌گردد آگاه سازد. بنابراین، سقراط از طریق گفتگو و پرسش‌هایش، مانند «خرمگس»^۱، مخاطبان را با پرسش‌هایی به چالش می‌کشید و به جای اینکه آن‌ها را به جایگزینی یک استدلال با استدلالی بهتر سوق دهد، آنها را، همانطور که فیلسوف فرانسوی توضیح می‌دهد، «به بررسی خود و خودشناسی سوق می‌داد» (هادوت، ۱۹۹۸: ۴۱). در نتیجه می‌توان استنباط نمود که هدف گفت‌گویی سقراطی، بیش از زیر سؤال بردن دانش ظاهری مخاطب، ترویج پرسش از خود و ارزش‌هایی است که بر زندگی ما حاکم است. مهم نیست که این یا آن را بشناسیم، بلکه برای سقراط مهم این است که چنین و چنان باشیم. به همین دلیل سقراط تا آنجا پیش می‌رود که بررسی خود و دیگران را مهم‌ترین وظیفه انسان‌های جویای زندگی واقعی تلقی می‌نماید و ابراز می‌دارد:

«بزرگترین موهبت برای آدمی این است که هر روز درباره قابلیت‌های انسانی بگوید و بشنود و درباره خود و دیگران پژوهش کند، این را کمتر از سخن پیشین خواهید پذیرفت. ولی آتینان سخن راست همین است که گفتم هر چند متقاعد ساختن شما برآستی آسان نیست» (افلاطون: آپولوژی سقراط، ۲۰۱۹: ۱۸۴).

در اندیشه یونان باستان، خودشناسی یک وظیفه مهم فلسفی بود. «خودت را بشناس» شعاری بود که بر معبد آپولون^۲ در دلفوس^۳ حک شده بود. سقراط ادعا می‌کرد که تمام اندیشه فلسفی او را می‌توان در این شعار خلاصه کرد. به طور کلی، این شعار در تمام مکاتب فلسفی دوران باستان (سقراط، افلاطون، فیلسوفان رواقی، اپیکوری، نوافلاطونی و ...) مشترک بود. و خودشناسی و خود مراقبتی^۴ را به عنوان شرطی برای امکان دسترسی به حقیقت فلسفی در اولویت قرار می‌دادند.

۵-۲-۳. دانش خودبنیاد سقراطی

در دیالوگ‌های افلاطون ارجاعات متعددی به مفهوم سقراطی از معرفت یا خرد حقیقی وجود دارد. و به واسطه این ارجاعات ما معنای خاصی از دانش سقراطی را ادراک می‌نماییم.

«آگاتون^۵ چه خوب بود اگر حکمت همانند آب می‌بود که چون از یک ظرف لبریز گردد بتواند به ظرف خالی دیگری ریخته شود. تا هر دو به اندازه یکدیگر از هم بهره‌مند شوند. در این صورت، من خود را به تأثیر مجالست با تو، از نیکبخت‌ترین خلائق می‌شمردم. زیرا تو با لبریزی علم و حکمت خودت، ظرف خالی مرا سرشار می‌ساختی. چه حکمت من چیزی پیچیده، مبهم، نامفهوم، و به خیال نزدیک‌تر از حقیقت است» (افلاطون: ضیافت، ۲۰۰۸: ۱۹۳).

در این دیالوگ طنین برداشت سقراطی از دانش، و مفهوم درک خود بنیاد از خردورزی وجود دارد. هدف فرآیند مشاوره فلسفی نیز استخراج حکمت درونی نهفته در مراجعه کننده است. و نقش فیلسوف این است که مراجع را به درکی خودبنیاد متناسب با میزان بلوغ فکری‌اش ترغیب نماید. و این تلقی برخلاف انباشت بیرونی و سطحی محتوای دانش نظری است و معرفت حقیقی نزد سقراط دانشی است که حکمت می‌بخشد و نمی‌تواند از منبع بیرونی به دست آید. همانگونه که خود سقراط توضیح می‌دهد، نوع دانشی که او می‌خواهد در مخاطبین خود بیاموزد بر پایه تعمق درونی فرد حاصل می‌آید، ویژگی که سقراط را بر آن می‌دارد که وظیفه خود را با یک «ماما» مقایسه نماید:

«سقراط: آیا نشنیده‌ای که من فرزند یک قابله عالی و نیرومند به نام فنارتا هستم؟
تئاتوس: بله قبلاً شنیده‌ام.

سقراط: و آیا نشنیده‌اید که من همین هنر را انجام می‌دهم؟
تئاتوس: نه آن را نشنیده‌ام.

سقراط: خوب، من به شما اطمینان می‌دهم که اینطور است.... هرچه در باره هنر مامائی گفتم درباره هنر من نیز صادق است با این فرق که من به مردان یاری می‌کنم تا آسان بزیابند نه به زنان، و روح مردان را میزایانم نه تن آنان را، و بزرگترین امتیاز هنر من این است که هنگامی که مردی در شرف زائیدن است

1. Gadfly

2. Temple of Apollo

3. Delfos

4. Self-care

5. Agathon. ° شاعر و غزل‌سرای یونانی که سروده‌هایی در ستایش از قهرمانان مسابقات ورزشی یونان دارد.

می‌دانم که کودک ناقص و دروغین خواهد زائید یا فرزندی کامل و راستین. من از جهتی دیگر نیز به ماما شبیهم و آن اینکه خود هیچگاه دانشی نمی‌زایم و کسانی که مرا سرزنش می‌کنند که همواره از دیگران می‌پرسم و خود پاسخ نمی‌دهم چون پاسخی قانع کننده نمی‌دانم، حق دارند و اینک گوش فرادار تا علت آن را نیز تشریح کنم. خدا مرا مأمور ساخته که به زائیدن دیگران یاری رسانم ولی نه استعداد باردار کردن به من بخشیده است و نه توانائی زائیدن. از این رو نه خود دانشی دارم و نه روحم تا کنون توانسته دانشی بزاید» (افلاطون: تئاتوس، ۲۰۰۸: ۱۴۷-۱۵۰).

هنر سقراطی هنری است که اگر به خوبی انجام شود، به طرفین گفتگو در قبال آنچه می‌اندیشند و تجربه می‌کنند، مسئولیت می‌بخشد و با تغییر نگاهشان به سمت اندیشه و تفکر^۱ به پایان می‌رسد. در نهایت، به آنها اجازه می‌دهد تا از خود فراتر رفته و به بلوغ فکری دست یابند.

در گفت‌وگوی مشاوره فلسفی نیز مشاور استقلال فکری خود را رها نمی‌کند، بلکه برعکس، آن را تقویت می‌کند. وظیفه فیلسوف این است که از طریق سؤالات و پیشنهادهای مناسب، به مراجع یاری رساند تا پاسخ‌های خود را در درون خود بیابد. این گفتگو زایشی فلسفی است که از روش مایوتیکی که سقراط به کار می‌برد الهام می‌گیرد. سقراط بخش زیادی از حیات فکری خود را صرف آشکارگی اموری نمود که دیگران خود را در آن عاقل می‌پنداشتند. وی وجه تمایز خود از دیگران را در آگاهی خود از نادانی‌اش می‌دانست و این است که سقراط در نقطه‌ای متوجه شد که این ناخودآگاه دقیقاً همان چیزی است که حکمت را بر او پوشانده است. بنابراین، سقراط نشان داد که نادیده گرفتن نادانی خود یک عامل منفی در دریافت حقیقت است، از اینروست که او سعی نمود نوعی خودآگاهی را در مخاطبینش نسبت به آنچه که فکر می‌کردند در مورد واقعیت می‌دانند ایجاد نماید.

«نزدیک یکی از افرادی رفتم که به دانائی مشهور بود، تا در آنجا به خدای دلفی ثابت کنم که آن مرد داناتر از من است. چون با او گفت و گوئی کردم و او را نیک آزمودم دریافتم که او به نظر بیشتر مردمان، و بیش از همه به نظر خود بسیار دانا می‌نماید و حال آنکه در حقیقت بوئی از دانایی به مشامش نرسیده است. آن گاه کوشیدم بر او روشن کنم که پنداری که درباره ی خود دارد نادرست است» (افلاطون: آپولوژی سقراط، ۲۰۱۹: ۱۵۸).

دیالکتیک سقراطی با طرح سؤالاتی باورها و مفروضات ضمنی طرف مقابل را را به چالش کشیده و ناپایداری برخی مفاهیم اخلاقی و تضادها و محدودیت این مواضع را نشان می‌دهد (کواله، ۲۰۱۴: ۱۷۱-۱۷۲).

بنابراین، نقطه شروع در خردورزی سقراط، آگاهی کامل او از این مهم است که در نهایت چیزی نمی‌داند و هیچ نظریه یا مدل توضیحی در مورد موضوعات مورد بررسی ندارد، که در نتیجه آن از راه تلقین به آموزش افراد همت گمارد بلکه خطاهای اندیشه را متذکر می‌شود. این عمل سقراط تداعی عرفان غزالی است که در آن مربی چون باغبانی گیاهان هرز را از اندیشه می‌زداید و شرایط تعالی و رشد را فراهم می‌آورد.

۳-۳. الگوی مطلوب مشاوره فلسفی در تعلیم و تربیت بر مبنای خردورزی و دیالوگ سقراطی

با توجه به آنچه در مبانی نظری پژوهش بیان گردید، مشاوره فلسفی در رویکرد خردگرایی سقراطی مبتنی بر این پیش فرض است که اختلال روانی فرد ناشی از تناقض جهان‌بینی وی می‌باشد از این رو هدف از مشاوره فلسفی در این رویکرد فرایندی است که منجر به تحول در هستی‌شناسی مراجع در پرتو بهره‌گیری از لوگوس می‌باشد. لذا الگوی مطلوب را می‌توان فرایندی سه مرحله‌ای تصور نمود که غایتش دست‌یابی مراجع به جهان‌بینی نوینی در زندگی در سایه خرد و اندیشه است (شکل ۱).

^۱. logos

شکل ۱. فرایند سه مرحله‌ای الگوی مطلوب

۱-۳-۳. کشف هویت کاذب مراجع (خودشناسی)

در سنت سقراطی مشاور فلسفی از واقعیت روان‌تنی فراتر رفته و کشف ابعاد انسانی را هدف می‌گیرد. از این رو نیل به کمال هستی‌شناختی مراجع هدفی نیست که مشاور فلسفی درصدد دست‌یابی به آن باشد بلکه هدف اصلی وی آشکارگی خود سطحی و هویت کاذبی است که ماهیت واقعی مراجع را پنهان نموده است.

انسان‌ها غالباً به واسطه حضوری مکانیکی در مدار هویت‌های کاذب زندگی و پاسخ‌های شرطی به موقعیت‌ها به هویت واقعی خود آگاه نبوده و به همین دلیل اولین اقدام مشاور یاری مراجع برای برانگیختن تمایل فعال وی برای دیدن و درک عمیق پویایی‌ها، استراتژی‌ها و واکنش‌های شرطی وی در زندگی است. از این رو پرسش من چه کسی هستیم؟ در این رویکرد برای مراجع محوریت بنیادی پیدا می‌کند و رونمایی از ساختار خود سطحی بخش مهمی از کار مشاور را در بر می‌گیرد. وظیفه فیلسوف روشن کردن چارچوب مفروضاتی است که زیربنای مشکلات یا نگرانی‌های مراجعان را تشکیل می‌دهد. و دربردارنده شناخت جنبه‌های مختلف ساختار خود سطحی است تا خود مراجع از ساختار کاذب ایده‌هایی، که واقعیت‌های زندگی به واسطه آن تجربه می‌شوند و جهان‌بینی و موجودیت وی را شکل داده اند آگاهی یابد. از این رو کاواله معتقد است:

«با وجود اینکه فرآیند مشاوره همواره با لحاظ نمودن مشکلی خاص آغاز می‌شود، اما این عمل به شکل

قابل اجتنابی به مسیر خودشناسی منتهی می‌گردد» (کاواله، ۲۰۱۷: ۱۶۰).

نیل به اکتشاف هویت کاذب و به تبع آن خودشناسی مراجع به واسطه طی مراحل ذیل بدست می‌آید.

۱-۱-۳-۳. کشف ماهیت توهم آمیز خود سطحی

خودسطحی، هویتی در انسان است که فاقد بنیانی استوار و مستدل بوده و شامل یک خطای ادراکی یا سردرگمی فردی در شناسایی مجموعه‌ای از قضاوت‌ها و تصاویر درباره خود است (آنچه واقعاً نیستیم اما گمان می‌بریم هستیم). در این تلقی خود شناسایی شده به عنوان یک سوژه فراموش شده و به یک من ذهنی^۱ تبدیل می‌شود و بخش زیادی از رنج ما ناشی از باورهای خودسرانه، غیرمتعارف، غیرانتقادی و محدودی است که در این من فرض کرده‌ایم (کاواله، ۲۰۰۹: ۱۲۴).

در ملاحظات عملی انجام این گام باید خاطر نشان نمود که پیش از آغاز این مرحله، در جلسه اول فیلسوف مشاور تربیتی تنها یک شنونده است، دانش‌آموز مراجع وضعیت زندگی خود را بیان نموده و لازم است مشاور این اطمینان را در وی فراهم آورد که داستان وی را شنیده و سعی نماید با کنکاش و تأمل در گفته‌های مراجع مسائل اصلی، فرعی و اشتقاقی وی را از یکدیگر تشخیص دهد.

^۱. objective

در مرحله بعد که می‌تواند با جلسه دوم مطابقت داشته باشد، متداول‌ترین شکل مداخله مشاور شامل انتخاب الگوها، عادات مشکل‌ساز عاطفی و رفتاری برای کشف ماهیت توهم‌آمیز خود سطحی مراجع است. که می‌توان در گام‌های زیر این مرحله را تبیین نمود:

• تشخیص الگوها، طرح‌ها و نگرش‌ها

در این مرحله مشاور فلسفی با تأمل در پاسخ‌های ذهنی، عاطفی و نگرشی دانش‌آموز مراجع، به شناسایی الگوهای انفعالی و تکراری چون نقش بازی کردن، قربانی شدن، عدم اعتماد به نفس، عدم کنترل، تلاش برای تطبیق ایده‌های خود با دیگران و غیره می‌پردازد. همچنین الگوهایی که تضاد درونی دارند و با «می‌خواهم اما نمی‌توانم» بیان می‌شوند نیز شناسایی می‌شوند. فرایند تشخیص الگوها بسیار مهم است زیرا به واسطه این الگوها، احساسات و رفتارهایی را لمس می‌کنیم که تجلی عناصر ساختاری و مشکل‌آفرین در فلسفه شخصی دانش‌آموز است.

اگرچه کار تشخیص الگوها دشوار نیست، اما لینچ^۱ معتقد است که این مهارتی است که با تمرین و تیزبینی مشاور فلسفی به دست می‌آید و توسعه می‌یابد (لینچ، ۱۹۹۹: ۱۶۲).

• آشکارگی و تمایز میان باورها

در جریان بررسی تضادهای رفتاری دانش‌آموز مراجع، غالباً توجه‌ها، توضیح‌ها و تفسیرهایی متناقض درباره موقعیت‌هایی که در زندگی درگیر آن بوده بیان می‌شود که فلسفه عملیاتی زندگی وی را آشکار می‌کند. آخنباخ معتقد است: بسیار مهم است فیلسوف مشاور توانایی خود را در راستای تمایز عباراتی که فلسفه عملیاتی مراجع را آشکار می‌کند، از آن‌هایی که تفسیر یا توصیف صرف‌اند، تقویت نماید (آخنباخ، ۱۹۹۷: ۶۳).

• در پرائنتز قرار گرفتن تخصص و پیش‌زمینه‌های فکری مشاور

در فرایند اکتشاف خود سطحی لازم است مشاور تربیتی به صورتی بی‌طرفانه با دانش‌آموز مراجع روبرو شود که این امر یک ریتم طبیعی به مشاوره فلسفی می‌بخشد. مشاور فلسفی کسی نیست که تشخیص می‌دهد یا وانمود می‌کند که بیشتر از خود دانش‌آموز در مورد او می‌داند، وی فقط به واسطه تأیید مراجع است که فرضیه‌ای را در مورد وی مطرح می‌نماید. حتی اگر موردی بدیهی باشد و مراجع در آن لحظه آن را تشخیص ندهد بازهم مشاور باید تا زمان تأیید مراجع آن را در پرائنتز قرار دهد. ماچادو^۲ در این خصوص ابراز می‌دارد که فیلسوف مشاور باید این نکته را مد نظر قرار دهد که هدف وی کمک به مراجع در دیدن زوایای پنهان ماهیت سطحی خود است، و از قرار گرفتن در جایگاه متخصصی که تشخیص می‌دهد پرهیز نماید (ماچادو، ۲۰۰۹: ۱۳۸).

• ترغیب مراجع به رصد فضای آگاهی خود

مشاهده و رصد فضای آگاهی اولین گام به سوی هویت‌زدایی است. اتفاقات زندگی حاصل تأثیر سه‌گانه ذهن، عاطفه و احساس در پرتو تجربه است. هم‌ذات‌پنداری^۳ با این سه‌گانه هویت معتبر فضای آگاهی ما را دچار اختلال می‌کند. بارینتوس^۴ در این خصوص عنوان می‌دارد: «مشاهده و رصد فضای آگاهی به مراجع یاری می‌رساند تا از شخصیت‌های غیر معتبری که نمایندگی می‌کند آگاه شده و از همذات‌پنداری با آن‌ها حذر نماید» (براینیتوس، ۲۰۰۵: ۳۰۶).

• ترغیب به جداسازی مراجع از خود سطحی

زمانی که مراجع الگوهای سطحی آگاهی خود شامل ذهن-عاطفه و احساس را شناخت و توانایی تمیز هویت اصیل خود را از آن‌ها به دست آورد با این ادراک که این الگوها در زندگی مکانیکی عمل می‌کنند، می‌تواند از آن‌ها فاصله گرفته و نقاب از نحوه عملکردشان بردارد و معنا یا هدفی را که دنبال می‌کند کشف نماید.

1. Lynch

2. Machado

۳. همذات‌پنداری عبارت است از تمایل به افزایش احساس ارزشمند بودن، از طریق متصل کردن خود به یک شخص، گروه، یا سازمانی که مهم به حساب می‌آیند.

4. Barrientos

۲-۱-۳-۳. کشف فلسفه حامی خود سطحی

پس از آنکه دانش‌آموز در مرحله قبل به عینیت و درک خود رسید در این مرحله فعالیت مشاور فلسفی معطوف به بررسی برهان اصلی زندگی وی می‌گردد. زمانی که خود سطحی مراجع که کلیت زندگی خود را بر آن بنا نموده زیر سوال می‌رود مراجع احساس سردرگمی نموده و ممکن است بپرسد: اگر من آن شخصیت نیستم، پس چه کسی هستم؟

لاهاو^۱ در این خصوص ابراز می‌دارد که این هویت‌های کاذب با وجود نداشتن ماهیتی اصیل در زندگی، احساس هویتی به انسان می‌بخشند که گاه با اشتیاق در چهارچوب آن زندگی نموده و به چالش کشیدن این هویت‌ها موجب سردرگمی می‌شود (لاهاو، ۱۹۹۵: ۸)؛ لذا مراجع دانش‌آموز باید به موازات کشف هویت‌های کاذب خود، فلسفه و استدلال‌های حامی آنها را نیز ادراک نماید به نحوی که هویتش را به گونه‌ای معتبر تجربه نماید و لذت واقعیت آنچنان در نظر وی خوشایند آید که خود سطحی به دلیل ناسازگاری و ارزش پایین خود سقوط نماید. مشاور فلسفی باید توجه نماید اگر این وجه دوم وجود نداشته باشد مراجع در دام پوچ‌گرایی^۲ گرفتار خواهد شد.

«هویت‌های ما نوعی بازنمایی ذهنی^۳ هستند که از همذات‌پنداری^۴ با یک دیالوگ درونی ناشی می‌شوند. اگر قضاوت‌هایی که این گفتگوی درونی را پشتیبانی می‌کنند زیر سؤال بروند و از همذات‌پنداری با آن دست برداریم، هویت کاذب از بین می‌رود» (گادامر، ۱۹۹۷: ۵۰).

در نتیجه، مشاور تربیتی در این جایگاه پس از درک داستان دراماتیک مراجع دانش‌آموز (به معنای واقعی یا نمایشی) از بازنمایی او فاصله گرفته و با بیان فلسفه و استدلال ضعیف حامی هویت سطحی وی، هویت‌زدایی او را تسهیل می‌نماید.

۳-۱-۳-۳. کشف الگوهای فرعی و متکثر پشتیبان خود سطحی

گرچه انسان تمایل دارد به صورت یک خود واحد و در یک کل واحد عمل نماید اما وقتی در موقعیت‌های مختلف با عبارات «من فکر می‌کنم»، «من می‌خواهم»، «من احساس می‌کنم»، «من عمل می‌کنم» و ... ماهیت خود را ابراز می‌دارد در واقع ماهیت متکثر خود سطحی را شناسایی می‌کند. و خود عمیق در زیر کثرت «خود»های روانشناختی پنهان است. و هر یک از این "خود"ها دارای باورهای خاص خود هستند که الگوهای خاصی از احساسات و رفتار را تشویق می‌کنند.

از دیگر سو زیرگروه دیگری از موقعیت‌ها در افراد وجود دارد که از نظر ساختاری پیچیده‌تر و شامل سیستم‌های اعتقادی متفاوتی می‌شوند که در سطوح مخالف با خواسته‌های فرد عمل می‌کنند. نمونه‌هایی از این موقعیت‌ها به صورت «من می‌دانم چه چیزی برای من خوب است، اما نمی‌دانم چگونه باید انجامش دهم»، «من می‌خواهم، اما نمی‌توانم»، «عکس کاری که باید انجام دهم را انجام می‌دهم» بیان می‌شوند. بسیاری علت این تجربیات را ناشی از ضعف اراده تلقی می‌کنند. انگار «بخشی» از ما می‌خواهد به هدفی خاص دست یابد و «بخشی» دیگر مانع یا مزاحم تلاش‌های ما شده است، کواله تصریح می‌نماید که کار بر روی این تکثرها و تضادها در فرایند مشاوره فلسفی مفید هستند و می‌توان با توصیف الگوهای مختلف به این موقعیت‌ها یعنی شخصیت‌های مختلف بازی (آنکه می‌خواهد و آن که نمی‌خواهد) نزدیک شد و درک نمود که علت این امر واگرایی و تناقض و عدم وجود نظم میان اهداف و باورهاست و نه ضعف اراده. و این امر به یک پارچه سازی هویت ما یاری می‌رساند (کاواله، ۲۰۱۷: ۱۳۶).

از این رو در این بخش باید بر روی الگوهای در رفتار، که موجب انشقاق درونی هستند کار کنیم تا در نتیجه این شناخت به یک پارچگی و انسجام در باورها دست یابیم.

۲-۳-۳. به چالش کشیدن و زیر سؤال بردن هویت کاذب

بررسی فعال و مستمر اعتقادات مراجعان یکی از رویه‌های اساسی در مشاوره فلسفی است. زیر سوال بردن باورهایی که در لحظه‌ای خاص از زندگی مراجع به عنوان حقایق غیرقابل انکار تصور می‌شد، به وی در مشخص نمودن حدود جهان‌بینی‌های کاذب و یا

^۱. Lahav

^۲. Nihilism

^۳. بازنمایی ذهنی تصویر ذهنی از چیزهایی است که در واقع برای حواس نیستند. در فلسفه معاصر، به ویژه در زمینه‌های متافیزیک مانند فلسفه ذهن و هستی‌شناسی، بازنمایی ذهنی یکی از روش‌های غالب در توضیح و توصیف ماهیت ایده‌ها و مفاهیم است.

^۴. Identification

عناصر ارزشمندی که در آنها وجود دارد یاری می‌رساند. رویکرد غالب این بخش دیالوگ سقراطی است که در کل فرآیند مشاوره، میان مشاور فلسفی و مراجع دانش‌آموز در جریان است.

۱-۲-۳. دیالوگ مایوتیک سقراطی

در الگوی مشاوره‌ای برگرفته از خرد سقراطی، گفت‌وگوی الهام‌گرفته از سقراط به عنوان محوری روش‌شناختی، در کانون توجه مشاوران قرار دارد. سقراط دیالوگ را خاستگاه فلسفه و بهترین روش تامل فلسفی تلقی نموده و یک گفت‌وگوی اصیل را وسیله‌ای مناسب برای نیل به حقیقت تلقی می‌نماید.

دیالوگ فلسفی میان مشاور و مراجع دانش‌آموز سفری است به ژرفای فلسفه که در آن طرفین گفتگو آزادانه تصمیم می‌گیرند، استقلال فکری خود را حفظ نموده و هیچ کدام دیدگاه خود را بر دیگری تحمیل نمی‌نمایند و در یک فرآیند مشترک، برای کشف حقیقت همکاری دارند. مشاور بایستی از نقش‌های مشاور پدران یا حلال مسئله اجتناب ورزد، نقش مشاور در فرآیند گفتگو، تشویق دانش‌آموز به یافتن پاسخ‌ها و کشف مسائل خود خواهد بود.

دیالوگ مایوتیک سقراطی، مبتنی بر اصطلاح آپوریا^۱ یونانی است، یعنی حالتی که در آن ناسازگاری‌ها، تناقضات حل‌نشده یا پارادوکس‌ها آشکار می‌شوند، به طوری که آنچه قبلاً یقین بود، در این حالت جدید، ایده‌ای ضعیف و ناسازگار تلقی می‌گردد و شامل پرسش‌هایی است که پاسخ‌های آنها ناسازگاری‌های ذاتی را آشکار می‌کند که در نهایت منجر به تضعیف باور یا قضاوت اولیه‌ای می‌شود که از آن شروع می‌کنیم (برووک، ۲۰۰۶: ۱۴۵).

هنگامی که مراجع به واسطه گفتگوی سقراطی نسبت به محدودیت و تحریف بینش فعلی خود آگاهی یافت دیالوگ مایوتیک به ادراک گسترده‌تر و عمیق‌تر نگاه مراجع یاری می‌رساند. دیالوگ مایوتیک معطوف به تجدید نظر در باورهای فرض شده مراجع و تولد فهم و ادراک جدید است، لذا هنر پرسیدن سوالاتی که مراجع را به دیدن چیزها به گونه‌ای دیگر دعوت می‌کند برای مشاور بسیار تعیین‌کننده است.

باورهایی که زیست‌جهان درونی مراجع را تشکیل می‌دهند شامل اموری است که معنای انجام یا عدم انجام کاری را برای وی مشخص نموده، جهت‌گیری اراده را به سمت اهداف و آرمان‌ها معین ساخته، سلسله مراتب ارزش‌ها و اولویت‌های وی را تعریف کرده و در نهایت تصمیمات او را هدایت می‌نمایند. این باورها همچون عینکی است که از طریق آن مراجع دانش‌آموز جهان را می‌بیند و تجربه می‌کند. لذا در وهله اول، باید زاویه دید، کیفیت و وضوح شیشه عینکی که به واسطه آن خود و واقعیت‌ها تفسیر می‌شوند را ارتقا بخشد و در مرحله دوم حجاب‌هایی که دید وی را مبهم و مخدوش می‌سازد را با پرسشگری از مسیر خود بردارد. سقراط در رساله منون عنوان می‌دارد:

«ما با گفتگو و تحقیق با افراد کمک زیادی به آنها می‌کنیم تا بدانند در رابطه با حقیقت در چه جایگاهی قرار دارند. چون می‌دانید که نمی‌دانید لذت تحقیق را خواهید چشید» (افلاطون: منون، ۲۰۰۸: ۲۱۱).

۲-۲-۳. تحلیل و بررسی عناصر دیالوگ

در خلال گفتگو با دانش‌آموز، مشاور تربیتی باید به تحلیل دیالوگ‌ها بپردازد. که این مهم نیز توسط روش‌های ذیل به انجام می‌رسد:

• تحلیل مفاهیم

در این نوع تحلیل مشاور با همراهی مراجع به تحلیل مفاهیم اساسی دیالوگ‌ها همچون آزادی، اخلاق، ارزش‌ها، عدالت و غیره می‌پردازد. این تحلیل برای رهایی از شرطی شدن در معانی ضعیف و متعارفی که در زندگی روزمره ما اعمال می‌شود، ضروری است.

^۱ Aporia اصطلاحی است که از بلاغت یونانی گرفته شده و به طور سنتی برای توصیف شکلی از گفتار به کار برده شده است که در آن گوینده یا شخصیتی آگاهانه بر پرسشی حل‌نشده تامل می‌کند.

• بررسی منطق ادله

منطق فلسفی این امکان را برای مراجع فراهم می‌سازد که استدلال قوی را از ضعیف تفکیک نماید و مغالطه‌ها و خطاهای موجود در استدلال را تشخیص دهد. مراجع مغالطه‌های مربوط به ساختار استدلال و مغالطه‌های ناشی از مقدمات استدلال را بررسی می‌کند و این بررسی به وی در پذیرش یا تأیید باورها و استدلال‌ها یاری می‌رساند.

• بررسی آراء صحیح

فیلسوف مشاور، باورها و عقاید درستی را که مراجع دانش‌آموز به واسطه مطالعه، موفقیت‌های تصادفی یا گمانه‌زنی‌های احساسی صرف به آن‌ها رسیده است را نیز برای ایجاد یک فلسفه شخصی اصیل کافی نمی‌داند، به همین دلیل، آنها را نیز مورد بررسی قرار می‌دهد تا مراجع بر پایه بینش مستقیم و تأمل شخصی به باورهای محکم، منسجم و عمیق دست یابد.

• تحول در باورهای ناقص

پس از تکمیل کاوش در الگوهای عملکرد مراجع و تبیین نقص بنیادی باورهای وی، در طرح کلی استدلال‌های بنیادی و قابل اتکا که بر اساس فلسفه عمیق شخصی مراجع بدست می‌آید و این فلسفه را حمایت می‌نماید تحولی به دست خواهد آمد که زمینه‌ساز تبیین جهان‌بینی نوینی بر اساس داده‌های معتبر وی خواهد شد.

۳-۳-۳. حرکت به سوی جهان‌بینی نوین

مراجعان با پیشرفت فرآیندهای فلسفی به ادراک نوینی از خود و در ارتباط با دیگران دست خواهند یافت. این جهان‌بینی نوین فلسفه‌ای جهان‌شمول، پویا و منحصر به فرد است که این امکان را به مراجع می‌دهد تا این جهان‌بینی نوین را در زندگی خود ادغام و تجسم نماید (کاواله، ۲۰۱۷: ۱۳۹). این مهم نیز خود نیازمند طی گام‌های زیر است:

۱-۳-۳-۳. تبیین ماهیت خود ایده‌آل به عنوان یک سوژه خلاق

رسیدن به این بینش که ما یک سوژه هستیم، بدین معنی است که این تلقی نوین از هویت خود نه نقطه پایان، بلکه شروعی دوباره است. تمرین‌هایی که با هدف درک ماهیت توهم‌آمیز خود سطحی انجام می‌شوند، در وهله اول، به ما یاری می‌رساند که بدانیم چه کسی هستیم و دریابیم که ما یک یک ایده نیستیم که به بازنمایی خود ایده‌آل پردازیم، بلکه بایستی خود را به عنوان یک سوژه یعنی موضوع من در نظر آوریم.

زمانی که وظیفه خودشناسی منحصرأ در حیطه روانشناسی قرار گرفت، نگاه به انسان نگاهی کوتاه‌بینانه تلقی گردید، بدین معنی که جنبه هستی‌شناختی و ریشه‌های وی نادیده گرفته شد. روانشناسی انسان را به عنوان ابژه و در پرتو خود تجربی مورد مطالعه قرار داد، و وی را به عنوان سوژه نمی‌شناسد. از این روست که این مرحله از کار مشاوره فلسفی دعوت مراجع به زندگی به عنوان یک سوژه است، کاواله در این خصوص می‌گوید: «احساس هویت بسیار بدیع تر از هر بازنمایی است که من درباره خودم داشته باشم» (کاواله، ۲۰۱۱: ۸۸). و این مهم در عمل به معنای آشتی با زندگی به عنوان یک خلاء خلاق است.

دانستن اینکه ما یک سوژه هستیم، در وهله اول برابر است با حضور، توجه، بیدار بودن، زیرا تنها در این صورت است که از حالت همذات‌پنداری با داستان‌های مغالطه‌آمیزمان و مکانیکی عمل نمودنمان در زندگی اجتناب می‌نماییم. بنابراین، شناخت خود به عنوان یک سوژه، به معنای شناخت خود به عنوان منبعی از تجربه فعال و مرکز پاسخ‌های خلاقانه است.

۲-۳-۳-۳. گذر از گذشته و آینده و هویت بخشیدن به خود با تمرکز بر حال

مشخصه اصلی خود سطحی توقف در زمان گذشته و آینده است که ویژگی بارز آن دل‌بستگی و ترس است، و غیرفعال شدن آن با سکنا‌گزیدن در زمان حال که خالی از دل‌بستگی و ترس است اتفاق می‌افتد. این فرایند گذر و زیست در زمان حال که در آن بدون تعصب هر یک از وقایع زندگی کنونی مراجع بررسی می‌گردد، منجر به هماهنگی تفکر، عواطف و شیوه زندگی شده و تحولی در آزادی و خلاقیت درونی وی در مواجهه با شرایط جدید را فراهم می‌آورد. در این صورت تکرار جای خود را به تازگی و خلاقیت، موقعیت‌های غم‌انگیز به آرامش بیشتر روح، پیش‌داوری به درک، کنترل بیش از حد به اعتماد و در نهایت خودخواهی جای خود را به احترام به دیگری می‌دهد. وقتی از اعتبار دادن به ساختارهای سخت خود سطحی دست برداریم، لایه‌های محکم و سختی

که دنیای تجربه ما را محدود نموده سست شده و افقی، بدون محدودیت یا قطعیت نهایی بر ما گشوده خواهد شد که همیشه باید کشف شود.

۳-۳-۳-۳. تعریف دوباره خود بر اساس خود اصیل

زمانی که آگاهانه با حرکت فعلیت‌بخش وجودی همسو شدیم و وقتی انگیزه خلاق را در خود توسعه دادیم، در آن لحظه، به نظر می‌آید که تنها نقشی که به ما معنا می‌بخشد خود بودن است. اگر مراجع باور داشته باشد که باید بر اساس آنچه که هست به خود عینیت بخشیده و خود را توصیف و تعریف نماید این باور منجر به ارتباط با هستی بر اساس هویت اصیل وی می‌شود که در این تلفی از خود جایگاهی برای همراهی با خود سطحی باقی نمی‌ماند و در این حالت نیازی به وابستگی به خود یا ساختن هویتی ذهنی به مثابه یک آبژه نیست.

کاواله ابراز می‌دارد که تعریفی دوباره از خود در این معنی وسواس به این یا آن بودن را در مراجع از میان می‌برد. کنار گذاشتن خود سطحی به نوعی به این معنی است که بتوانیم به طور خود به خود و سیال پتانسیل واقعی خود را به روزرسانی کنیم (کاواله، ۲۰۱۱: ۸۹).

۳-۳-۳-۴. حرکت در مسیر فضیلت

فضیلت انسان در وجود وی نهفته است. این چیزی نیست که او باید به آن دست یابد، بلکه دقیقاً چیزی است که به او اجازه می‌دهد همانی باشد که هست از این رو نباید مانع بیان آزاد آن‌ها شد. فضیلت مراجع صداقت او، وفاداری او به وجود خود و احترام آگاهانه به چیزی است که در واقع وجود دارد. هنگامی که مراجع به این ادراک که «چه کسی هستم» نایل گشت، با انگیزه‌های روبرو می‌شود که وی را به توسعه و بیان بهترین حالت ممکن خود سوق می‌دهد. در این صورت دیالوگی درونی در وی شکل گرفته و در درون خود پرسش‌هایی را مرور می‌کند: به عنوان مثال: غایت من در زندگی چیست؟ کدام ندهای درونی معتبرتر هستند؟ چه چیزی در زندگی راهنمای من است؟ چه مسیری را باید انتخاب کنم؟ کدام عمل را انجام دهم؟ و در نهایت به این نتیجه دست خواهد یافت که باید در مسیر فضیلت قرار گیرد و از انتخابی پیروی نماید که به وی آرامش و احساس رضایت بیشتر می‌دهد، چیزی که احساس قدرت وی را افزایش داده و به معنای زندگی عمق می‌بخشد.

شکل ۲. سیمای کلی الگوی مطلوب مشاوره فلسفی در تعلیم و تربیت بر مبنای خردورزی و دیالوگ سقراطی

نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش ارائه الگویی نظری و چهارچوبی عملی برای مشاوره فلسفی در تعلیم و تربیت، به منظور ارائه زنجیره‌ای از ادله و شواهد در رویکرد خردگرا و روش دیالکتیکی سقراطی است. فرض اساسی این پژوهش مبتنی بر این پیش فرض اساسی است که رویکرد سقراطی با ویژگی‌ها، اهداف و روش‌های اساسی خود، به مسیر نوآورانه مشاوره فلسفی اعتبار می‌بخشد بدین معنی که فرایند روشمند برگرفته از خرد و دیالوگ سقراطی به عمق خودآگاهی و تحول در جهان‌بینی مراجع می‌انجامد.

مشاوره فلسفی به عنوان رویکرد نوینی در عرصه فلسفه عملی، مبتنی بر این اصل است که ابعادی از طبیعت انسانی عمیق‌تر از آنچه مد نظر روانشناسی است وجود دارد و اشتباهات و دغدغه‌های ما در زندگی به این علت است که ارزیابی ما از واقعیت و خودمان فاقد وضوح، وسعت و عمق کافی است. در این تلقی طبیعت انسانی مشتمل بر لایه‌های متعددی از هویت است که از لایه‌های اولیه سطحی به لایه‌های عمیق‌تر گسترانیده شده و هسته درونی این لایه‌ها هویت اصیل فرد را تشکیل می‌دهد. مشاوره فلسفی فرایند کشف خود اصیل مراجع در گذر از این هویت سطحی و رسیدن به فضیلت است. در این رویکرد مشاور فلسفی، نیازمند برخورداری از دانش فلسفی جامعی برای هدایت مراجع دانش‌آموز نیست بلکه مستلزم این است که خود مشاور این مراحل را طی نموده و به اصطلاح طی طریق نموده باشد. در مشاوره فلسفی تلقی رایج بر این است که بخش قابل توجهی از اضطراب، نگرانی و تعارضات درونی مراجع با تصورات اساسی از جهان و خود مرتبط است و مشاور فلسفی راهنمایی است که به فرایند کشف هویت و خود حقیقی وی یاری می‌رساند.

از آنجا که سقراط ریشه بسیاری از چالش‌ها و مشکلات وجودی را دارای مبنایی فلسفی و ناشی از نادانی مراجع از فلسفه خود می‌داند راهکار رهایی مراجع از این چالش‌ها را بهره‌گیری از خرد در فلسفه زندگی و آشکارگی خود درونی با واسطه تلاش هدایت‌گرانه مشاور تلقی می‌نماید. مشاوره فلسفی در این رویکرد با حمایت از آگاهی روزافزون مراجع در زمینه پیامدها و سیستم اعتقادی و مفروضات فعلی مراجع، و زمینه‌سازی برای انسجام و یکپارچگی وجودی بیشتر او، به وی در انتخاب‌های بهتر، مسئولیت‌پذیری بیشتر، اصالت بخشیدن به زندگی و حرکت به سوی فضیلت یاری می‌رساند.

لذا بر اساس یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت ادراک اصیل انسان از خویش و جهان، به واسطه فلسفه و جهان‌بینی غیرمعتبر و سطحی وی، در جهانی خاص محبوس گشته و به مرور زمان نیز تشدید یافته است و کنکاش و بررسی در این فلسفه‌های سطحی منجر به آگاهی از این امر می‌شود که این جهان‌بینی‌های سطحی واقعیت درونی فرد را منعکس نساخته و ریشه بسیاری از مشکلات به این امر بازمی‌گردد. به چالش کشیدن جهان‌بینی‌های سطحی مراجع به واسطه دیالوگ برگرفته از سنت سقراطی به مراجع یاری می‌رساند به شناخت ساختار عینی خود سطحی پی برده و با بیداری به ساختار شکنی جهان‌بینی‌های ناقص و غلط خود بپردازد. پس از این مرحله مراجع با ادراک از محدودیت‌های خود به بازسازی جهان‌بینی اصیل خود در پرتو خلاقیت و تحول و حرکت در راستای تجربیات نوین می‌پردازد. در نتیجه الگوی مطلوب مشاوره فلسفی در این رویکرد شامل فرایندی سه مرحله‌ای مشتمل بر کشف هویت کاذب (خودشناسی)، به چالش کشیدن و زیر سؤال بردن هویت کاذب و حرکت به سوی جهان‌بینی نوین به وسیله خود مراجع است. و هیچ ایده‌ای، هیچ معلّم یا مشاور و هیچ برنامه آموزشی تا زمانی که فرد به کشف حقیقت وجودی خود نایل نگردد نمی‌تواند موثر باشد.

سپاسگزاری

از آقای دکتر مهدی سبحانی‌نژاد به خاطر بازبینی متن مقاله و ارائه نظرهای ساختاری تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

- باقری، خسرو. (۱۳۸۹). *درآمدی بر فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران*، ج ۱، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- پورآقا، مریم. (۱۳۹۷). تبیین مشاوره فلسفی بر مبنای فلسفه تحلیلی و پیشنهاد چارچوبی برای آموزش آن، *رساله دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه خوارزمی*.
- شفیلد، هری. (۱۳۷۵). *کلیات فلسفه آموزش و پرورش*، ترجمه غلامعلی سرمد، تهران: نشر قطره.

References

- Achenbach, G. B. (1981). in Cohen Elliot and Zinaich, Jr Samuel (2013), *Philosophy Counseling and Psychotherapy*, Cambridge Scholars Publishing.
- Achenbach, G. B. (1997). On Wisdom in Philosophical Practice. *Inquiry: Critical Thinking across the Disciplines*, Vol. XVII, No. 3, primavera.
- Bagheri Noaparast, Kh. (2010). *An introduction to the philosophy of education in the Islamic Republic of Iran*, 1st Vol, Tehran: Scientific and Cultural Publications. (in Persian)
- Barrientos, J. (2005). *Introduction to Counseling and Philosophical Orientation*. Santa Cruz de Tenerife: Idea.
- Brooke, S. L. (2006). Using the Case Method to Teach Online Classes: Promoting Socratic dialogue and critical thinking skills, in *International Journal of Teaching and Learning*, 18(2): 142-149. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1068074>
- Cavalle, M. (2004). *Philosophy, Teacher of Life*. Madrid: Aguilar.
- Cavalle, M. (2005). *Philosophical Counseling: an alternative to psychotherapies. Current and alternative paradigms in contemporary psychology*. Barcelona, Kairos: 650-676. <http://www.moniacavalle.com/filosofia-sapiencial/filosofia-sapiencial-o-la-ciencia-de-la-vida/>
- Cavalle, M. (2009). Dialogues for a philosophical life, *Art of living, art of thinking. Introduction to philosophical Counseling*. Bilbao, Desclee de Brouwer: 119-141. <https://www.edeslee.com/img/cms/pdfs/9788433021328.pdf>
- Cavalle, M. (2011). *Wisdom regained. Philosophy as therapy*. Barcelona, Kairos.
- Cavalle, M. (2017). *The Art of Being: Wisdom philosophy for self-knowledge and transformation*. Barcelona, Kairos.
- Dogan, S. (2000). A Contemporary Approach to School Guidance and Counseling, *Comprehensive guidance program model*, 2(13): 56-64. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/200109>
- Gadamer, H. G. (1977). *Philosophical Hermeneutics*. Translated and edited by David E. Linge, Berkeley: U of California P.
- Hadot, P. (1998). *What is ancient philosophy?* Mexico: Economic Culture Fund.
- Hansen, James T. (2014). *Philosophical Issues in Counseling and Psychotherapy*, New York: Rowman and Littlefield.
- Lahav, Ran. (1995). A Conceptual Framework for Philosophical Counselling: Worldview Interpretation. in *Essays on Philosophical Counseling*. Lanham: University Press of America, pp: 7-9. <https://books.google.com/books?hl=fa&lr=&id=BZKFUBK6s80C&oi=fnd&pg=PR7&dq>
- Lynch, G. (Ed.). (1999). *Clinical counselling in pastoral settings*. New York, USA: Routledge.
- Machado, Julian D. (2009). Dialogues the Cultivation of ethical talent in philosophical consultationa philosophical life. *Art of living, art of thinking: initiation to philosophical advice*. Bilbao: Descale de Brower, pp: 155-177. <https://www.edeslee.com/img/cms/pdfs/9788433021328.pdf>
- Marinoff, L. (2005). *Philosophical Therapy*. Istanbul: Gendas Culture.
- Marinoff, L. (2012). *Stop Prozac, Look at Plato, Philosophical Therapy*, Istanbul, Profile Publishing.
- Martin, W. M. (2001). Ethics as Therapy: Philosophical Counseling and Psychological Healthy. *Journal of Applied Philosophy*. [https:// www.aspcp.org/imp/html/1\(1\)](https://www.aspcp.org/imp/html/1(1)).
- Phillips. Derek L. (1997). *Wittgenstein and scientific knowledge*, Macmillan Press LTO.
- Plato, (2004). *Laches*, 187e-188b, in Dialogues I, London: Oxford.
- Plato, (2008) *Banquet*, in Dialogues III. Madrid, Gredos, pp: 185-287.
- Plato, (2008) *Gorgias*, in Dialogues II. Madrid, Grades, pp: 9-145.
- Plato, (2008) *Menon*, in Dialogues II. Madrid, Grades, pp: 275-3.
- Plato, (2008) *Theaetetus*, in Dialogues V. Madrid, Grades, pp: 185-2.
- Plato, (2019) *Apology of Socrates*, in Dialogues I. Madrid, Grades, pp: 141-1.
- Plato, (2019) *Protagoras*, in Dialogues I. Madrid, Grades, pp. 510-5.

- Pouragha, M. (2017). Explaining Philosophical Counseling based on Analytical Philosophy and Proposing a Framework for Teaching, *PhD thesis on philosophy of education, Kharazmi University*. (in Persian)
- Raabe, P. (2002). *Issues Philosophical Counseling*. New York: Praeger Torrey Publishers.
- Romero, J. (2010). Philosophical advice in the international and Ibero American. Historiographic note. HASER. *International Journal of Applied Philosophy*, 1: 149-162. <https://revistascientificas.us.es/index.php/HASER/article/view/15144>
- Russel, J. (2001). Philosophical Counseling is not a Distinct Field: Reflections of a Philosophical Practitioner. *International Journal of Philosophical Practice*, 1(1): 4-35. <https://npcassoc.org/docs/ijpp/russell.pdf>
- Sheffield, H. (1996). *Colleges of Philosophy of Education*, translated by Gholam Ali Sarmad, Tehran: Qatreh Publishing. (in Persian)
- Zinaich, S. (t.y.). Gerd B. Achenbach's 'Beyond-Method' Method. *Journal of Applied Philosophy*. www.aspcp.org/ijpp/zinaich.pdf.

